

บทที่ 4

การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพัน เอกหลวงพิบูลสงคราม

ในบทที่ 3 ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมขณะที่เกิดขึ้นในขณะนั้น คือ การแพร่หลายของแนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยมอันเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้นายพัน เอกหลวงพิบูลสงคราม สามารถขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองใน พ.ศ. 2481 ในบทที่ 4 จะเป็นการพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ โดยรวมที่ทำให้ให้นายพัน เอกหลวงพิบูลสงครามโดดเด่นเหนือกว่าผู้อื่น ในคณะราษฎร จนได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481

4.1 นายกรัฐมนตรีในสมัยประชาธิปไตย ก่อนการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม

ก่อนที่จะพิจารณาการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เราจะพิจารณาการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีท่านอื่น ๆ ว่าขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองได้อย่างไร เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้ดียิ่งขึ้น ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นผู้มีลักษณะอนุรักษนิยมอย่างสูง แต่การที่เป็นบุคคลภายนอก ได้ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับคณะราษฎร เนื่องจากเกิดความขัดแย้งด้านอุดมการณ์จนไม่อาจจะประนีประนอมกันได้ ความขัดแย้งกับพระยามโนปกรณนิติธาดาทำให้คณะราษฎรได้รับบทเรียนว่าเพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยของการปกครองระบอบใหม่ นายกรัฐมนตรีคนต่อไปจะต้องเป็นสมาชิกของคณะราษฎรเท่านั้น นายกรัฐมนตรีคนต่อมาคือนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นผู้มีมีความประนีประนอมกับคนอื่น ๆ เป็นหลักประชาธิปไตย แต่การที่อะลุ่มอล่วยกับฝ่ายต่าง ๆ ไม่เข้มแข็งเด็ดขาดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การถูกโจมตีจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

บ่อยครั้ง จนกระทั่งต้องลาออกและบุคลลาหลายครั้ง ทำให้ลัมาชิกคณะราษฎรฝ่ายทหารที่นิยมผู้นำที่เข้มแข็งแบบทหารไม่พอใจได้หันมาสนับสนุนให้นายทัม เอกหลวงพิบูลสงคราม ได้รับความเข้มแข็งในกิจการต่าง ๆ เช่น การปราบกบฏบวรเดช เป็นต้น ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

1. พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก่อน หุตะสิงห์, 2427-2491) ภูมิหลังทราบแต่เพียงว่า ล้อบลโล่ได้เนติบัณฑิตใน พ.ศ. 2445 ได้เป็นหลวงประดิษฐไพเราะดกาการ ก่อนไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2448 เดินทางกลับสยาม พ.ศ. 2452 และได้เป็นพระยามโนปกรณนิติธาดาใน พ.ศ. 2457 รวมทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางราชการมาโดยลำดับ จนกระทั่ง พ.ศ. 2469 ได้เป็นอธิบดีผู้พิพากษาคาลอุทธรณ์ พร้อมกับได้ดำรงตำแหน่งกรรมการสภาการศึกษาเป็นกรรมการร่างกฎหมายและเป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนกฎหมาย¹

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการสรรหาผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยเหตุที่นายทัม เอกพระยาพลพลพยุหเสนา ไม่ยอมรับตำแหน่ง เนื่องจากไม่มีชื่อในรายนามลัมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว 70 คนแรก ตามพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญชั่วคราวระบุว่า ประธานกรรมการราษฎรหรือนายกรัฐมนตรีต้องมาจากลัมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น นายทัม เอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้เสนอให้ ฮีณนายพล เอกพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ความเห็นดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับจากผู้นำคณะราษฎรเรื่องจึงตกไป² หลวงประดิษฐมนูธรรม ได้เสนอพระยามโนปกรณนิติธาดา เนื่องจากเป็นผู้ที่กล้าจะตัดสินใจ โดยมิได้เกรงกลัวอำนาจลัมาชิกสภาผู้แทนราษฎร³

การที่พระยามโนปกรณนิติธาดา ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากประการแรก คณะราษฎรต้องการประณีประนอมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยที่พระยามโนปกรณนิติธาดามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนัก กล่าวคือ ภรรยาของ

¹ อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพมหาเสวกโทพระยามโนปกรณนิติธาดา อ้างถึงใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. พระยามโนปกรณนิติธาดากับการเมืองสยามในปี พ.ศ. 2475" ใน ความคิด ความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, หน้า 139.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี

ประกาศที่ 2 ก็คือ ผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือนที่มีความรู้เกี่ยวกับปฏิวัติฝรั่งเศส เห็นควรเชิญคนภายนอกมาเป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อป้องกันมิให้เกิดการแก่งแย่งกันเป็นผู้นำ เช่นที่เกิดขึ้นในการปฏิวัติของฝรั่งเศส

ในระยะแรกของการทำงานร่วมกันของคณะราษฎร และพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นไปด้วยความราบรื่นพอสมควร แต่ปัญหาเรื่องการทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรและเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างทั้ง 2 ฝ่ายจนนำไปสู่การปิดสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา คณะราษฎรพิจารณาว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสัญญาณอันตรายที่ผิดต่อการปกครองระบอบใหม่ ด้วยเหตุดังกล่าวคณะราษฎรประกอบด้วย ทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ได้ทำการรัฐประหารเมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ทำให้พระยามโนปกรณนิติธาดาต้องพ้นจากอำนาจในที่สุด

2. นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน, พ.ศ. 2438-2490)

เป็นบุตรคนที่ 5 ของนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา (กิม พหลโยธิน) กับคุณหญิง จับ เมื่ออายุได้ 3 ปีได้เริ่มการศึกษาเบื้องต้นกับบิดา เมื่ออายุ 8 หรือ 9 ปีได้ไปศึกษาที่วัดจักรวรรดิราชาวาส์ ครั้นถึง พ.ศ. 2444 ได้เข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก จากการสอบในชั้นปีที่ 5 เลื่อนชั้น 6 ได้เป็นที่ 1 ทำให้ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาวิชาทหารต่อ ณ ประเทศเยอรมนีได้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกที่เมืองโกรลซ์วีชเตอร์เฟลเดระหว่าง พ.ศ. 2453-2455 ได้รับราชการที่กรมทหารปืนใหญ่ พร้อมกับได้รับยศนายร้อยตรีปลาย พ.ศ. 2455 ได้รับคำสั่งให้ไปศึกษาวิชาช่างแสงที่เดนมาร์ก พ.ศ. 2457 ได้กลับมายังสยาม พร้อมกับได้เริ่มรับราชการประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 4 ราชบุรี ได้รับยศเป็นนายร้อยโท ในปี พ.ศ. 2461 ได้รับคำสั่งให้ย้ายกลับมาเป็นผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ที่ 2 ตำบลบางซื่อ และมีความก้าวหน้าในราชการโดยลำดับ ในวันที่ 1 พ.ศ. 2471 ได้เลื่อนยศเป็นนายพันเอก พ.ศ. 2472 ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวประพาส

สิงคโปรี ชวา และบาหลี พ.ศ.2474 ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์จากพระสุรายุทธสรสิทธิ์ เป็น พระบาทพลพลพยุหเสนา ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ได้เข้าร่วมเปลี่ยนแปลงการ ปกครอง ในฐานะของผู้นำคณะราษฎรทั้งปวง⁴

ในขณะที่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 21 มิถุนายน พ.ศ.2476 นายพันเอก พระบาทพลพลพยุหเสนาได้กล่าวว่า จะขอรับตำแหน่งเพียง 15 วัน เมื่อครบกำหนดได้ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งต่อไป ดังพระราชดำรัสวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2476 ตอนหนึ่งว่า "...ข้าพเจ้าเห็นว่า ผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจของประชาชนและสามารถสร้างลัทธิพร้อมเพรียงให้ราชการดำเนินไปด้วยดี เป็นข้อสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่น ในเวลานี้จะหาผู้ใดทรงคุณสมบัติเช่นว่านี้ นอกจากพระบาทพลเสนาหายาก..."⁵

ทางด้านหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ได้เสนอบทความชื่อ "คุณสมบัติหัวหน้าคณะรัฐบาล" เป็นเชิงสนับสนุนมาขานรับเอกพระบาทพลพลพยุหเสนาให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบไป โดยกล่าวว่าท่านผู้นี้ เป็นผู้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นผู้ที่เคารพในความคิดดีดีลัทธิของรัฐธรรมนูญ และเป็นผู้ที่สามารถทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย⁶

การที่นายพันเอกพระบาทพลพลพยุหเสนา สามารถดำรงตำแหน่งได้ยาวนานประการหนึ่งเป็นเพราะท่านผู้นี้มีลักษณะประณีประนอม เป็นผู้ที่มีความรักความเมตตาต่อผู้อื่น⁷

⁴ ชาติเสือต้องไว้อย่าง ชาติข้ายต้องไว้อย่าง (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2490), หน้า ก-ธ. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกพระบาทพลพลพยุหเสนา)

⁵ ประชาชาติ, 6 กรกฎาคม 2476.

⁶ "คุณสมบัติของหัวหน้าคณะรัฐบาล", ประชาชาติ (29 มิถุนายน 2476), หน้า 5.

⁷ ไทยใหม่, 21 ธันวาคม 2480.

ประการที่ล่อง ทำนอยู่ในฐานะประธานประโยชน์ของผู้เฝ้าต่อพระราชา โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำรุ่นหนุ่ม ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน⁸ ประการสุดท้าย คือ การได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้นำของคณะราษฎร ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจปัญหาทางการเมือง ซึ่งได้แก่ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม นายพันตำรวจเอกอุลเตยจรัส นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย นายนาวาเอกหลวง

- คู่กล้าชัย หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงนฤเบศร์มาดิท หลวงโกวิทอภัยวงศ์ และนาวาเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งมีนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นประธานโดยตำแหน่ง บทบาทของกลุ่มผู้นำเหล่านี้ในการสนับสนุนนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา โดยเห็นได้จาก การคัดเลือก นายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2480 ดังนี้

กรณีแรก เมื่อนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 เนื่องจากกรณีการซื้อขายที่ดินของกรมพระคลังข้างที่ ครั้งนี้ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาอินทรานที่จะไม่รับตำแหน่ง กลุ่มผู้นำทั้งหมดได้เรียกร้องให้ท่านรับตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง ในที่สุดท่านก็รับดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง⁹

กรณีที่ 2 เมื่อสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหมดวาระลง เนื่องจากครบกำหนด 4 ปี เมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2480 นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่ง เพราะเคยกล่าวว่าจะไม่รับตำแหน่งอีกหลังจากคณะรัฐบาลชุดนี้หมดวาระลง กลุ่มผู้นำของคณะราษฎรได้พร้อมใจกันยืนยันที่จะให้ท่านรับตำแหน่ง¹⁰ โดยระหว่างนั้นนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้จัดประชุมกันเมื่อ 16, 18 ธันวาคม พ.ศ. 2480 ของกลุ่มผู้นำคณะราษฎร เพื่อเรียกร้องให้นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง¹¹ ในที่สุด 20 ธันวาคม พ.ศ. 2480 นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้ยินยอมรับเป็นผู้นำคณะรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง

ถึงแม้ว่า นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาจะบริหารประเทศเป็นเวลานานพอสมควร ทว่ารัฐบาลของท่านต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับสภาผู้แทนราษฎรเสมอ ๆ โดยเฉพาะจากสมาชิก

⁸ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, "พระยามโนปกรณนิติธาดากับการเมืองสยามในปี พ.ศ. 2475," ใน ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475, หน้า 150.

⁹ ไทยใหม่, 8 สิงหาคม 2480.

¹⁰ ไทยใหม่, 17 ธันวาคม 2480.

¹¹ สยามนิกร, 18/20 ธันวาคม 2480.

สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 "กลุ่มผู้นำอีสาน" * ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องลาออกหลายครั้ง ครั้งแรก คือ 22 กันยายน พ.ศ.2477 เรื่องสัญญาการค้ากับยาง โดยรัฐบาลได้ให้สัตยาบัน กับนานาชาติ ครั้งที่ 2 เรื่องการซื้อขายที่ดินของกรมพระคลังข้างที่** 28 กรกฎาคม 2480 ครั้งที่ 3 คือ 10 กันยายน พ.ศ.2481 โดยนายถวิล อุดล ได้ยื่นญัตติเรื่องร่างข้อบังคับและการประชุมและปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร โดยหลักการสำคัญ คือ การทำงานประมาทนั้นขอให้ รัฐบาลเล่นอมมาโดยมีรายละเอียดมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลไม้อาจจะทำได้ตามข้อเรียกร้องดังกล่าว

* "กลุ่มผู้นำอีสาน" เป็นลัทธิลัทธิสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งที่มีความผูกพันกับท้องถิ่นสูง การให้การสนับสนุนรัฐบาลก็ต่อเมื่อนโยบายนั้น เอื้อประโยชน์กับท้องถิ่น กลุ่มนี้มีแนวคิดค่อนข้างไปทางเสรีนิยมและสังคมนิยม ลัทธิของลัทธิได้แก่ นายจำลอง ดาวเรือง (มหาสิริราม) นายเตียง ศิริขันธ์ (ลัคนคร) นายถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (อุบลราชธานี) เป็นต้น เก็บความจาก สรศักดิ์ งามจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองไทย ระหว่าง พ.ศ.2481-2492 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 37-38.

** กรณีพระคลังข้างที่ เกิดเมื่อ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2480 นายเลียง ไชยกาล ลัทธิลัทธิสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาล เรื่องการทุจริตในกรมพระคลังข้างที่ และต่อจากนั้นนายไต้ ปาณิกบุตร ลัทธิลัทธิสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร ได้เล่นญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายว่าด้วย การจัดระเบียบทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้มีการอภิปรายจนหมดเวลา และได้เลื่อนไปอภิปรายในวันต่อไป แต่นายกรัฐมนตรีได้กราบบังคมทูลลาออกจากราชการ มุลเหตุของเรื่องนี้กล่าวคือ เดิมกรมพระคลังข้างที่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี แต่จะโอนไปขึ้นกับกระทรวงการคลังในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2488 ระหว่าง 1-20 กรกฎาคม มีการขายที่ดินของกรมพระคลังข้างที่จำนวนมากในราคาถูก และให้มีการผ่อนชำระเป็นรายเดือน ประการสำคัญคือ การขายในครั้งนี้ ไม่ได้ประกาศให้สาธารณชนมีโอกาสซื้อด้วย ผู้ซื้อส่วนใหญ่คือ สมาชิกคณะราษฎร เช่น นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ นายนาวาตรีหลวงนิเทศกุลกิจ นายวิลาส โอสถานนท์ ฯลฯ ทำให้เกิดคำครหาทั่วไป เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบ นายกรัฐมนตรีคือ นายพันเอกพระยาพลพลหยุดเล่นมาได้ประกาศลาออกในตอนเย็นของวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2480 เพื่อให้การล่อลวงเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม

ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2481 รัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกาบุกล่าผู้แทนราษฎร¹² เป็นต้น
สภาพการณ์ดังกล่าวส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะการประนีประนอมของนายพันเอกพระบาทพล
พลพยุหเสนา กับกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่อีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการไร้เสถียรภาพของ
รัฐบาลพระบาทพลพยุหเสนาที่ไม่อาจควบคุมและโน้มน้าวให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้การ
สนับสนุนรัฐบาลได้ จนเป็นสาเหตุให้กลุ่มนายทหารหนุ่มของคณะราษฎรเกิดความไม่พอใจโดย
เห็นว่านายพันเอกพระบาทพลพยุหเสนาอ่อนแอเกินไป ได้หันมาสนับสนุนให้นายพันเอกหลวงพิบูล
สงครามเป็นนายกรัฐมนตรีแทน¹³

4.2 เส้นทางสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม

ก่อนที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามจะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ 16
ธันวาคม พ.ศ. 2481 นั้น ได้มีเสียงเรียกร้องให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีสืบต่อจากนายพันเอกพระบาทพลพยุหเสนา ในกรณีที่ท่านผู้นี้จะไม่ยอมรับตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีอีกต่อไป เช่น หนังสือพิมพ์ สยามนิกร ฉบับที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2481 ได้เสนอ
ข่าวว่าอายุสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2476 จะสิ้นสุดสมาชิกภาพ
ตามวาระ ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 ถ้าหากว่านายพันเอกพระบาทพลพยุหเสนา
จะลาจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผู้ที่สมควรจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ นายพันเอก
หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ที่ได้เรียนรู้งานของนายกรัฐมนตรีและยัง
เป็นผู้รักษาการตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทุกครั้งที่นายพันเอกพระบาทพลพยุหเสนาไปราชการ
ต่างจังหวัดหรือลาพัก¹⁴

¹² นายประเสริฐ บัททะสุนทร*, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (พ.ศ. 2470-2517)
(กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมชุมช่าง, 2517), หน้า 270-271.

¹³ พล.ร.ต. สังวร สุวรรณชีพ, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรีหลวง
สังวร บุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ), หน้า 95.

¹⁴ สยามนิกร, 8 เมษายน 2480.

* นายประเสริฐ บัททะสุนทร, อดีตเลขาธิการรัฐสภา ได้ทำงานกับรัฐสภามาตั้งแต่
24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ร่วมกับเจ้าหน้าที่อื่น ๆ อีก 7 ท่าน เป็นการทำงานโดยไม่ได้รับเงินเดือน
ได้รับเงินเดือนครั้งแรก 20 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ในอัตรา 60 บาท ตำแหน่งพนักงานชวเลข

ครั้นต่อมา เมื่อนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องกรณีการซื้อขายที่ดินของกรมพระคลังข้างที่ ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 หลังจาก การลาออกในครั้งนี้จึงเริ่มมีการคาดคะเนกันถึงผู้ที่จะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป สยามนิกร ฉบับที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2481 ได้เสนอข่าว มีความตอนหนึ่ง

... ใครควรเป้นนายก ? เจ้าคุณพลหรือ? เจ้าคุณทรงหรือ? หลวง ประดิษฐหรือ? หรือใครอีกในบรรดาท่านที่เคยเป้นรัฐบุรุษมาแล้ว 3 ส้มยี่ คือ ส้มยี่ 24 มิถุนายน 2475 ส้มยี่ 20 มิถุนายน 2476 และ ส้มยี่ปราบกบฏ 12 ตุลาคม 2476 ???

... สล.ประเภทที่ 2 สำคัญที่สุดเพราะบุคคลเหล่านี้ โดยมากได้ร่วมมือ มากับคณะปฏิวัติและการปฏิวัติมาแล้ว เราได้รับทราบการประมุขของ สล.ประเภท 2 ซึ่งมีพระยาพลฯ เป้นประธานท่านกล่าวว่า สล.ประเภท 2 ควรจะเลือกกันเอง และพิจารณาผู้ที่มีอาวุโสรองจากท่าน อ่าว โส หมายถึงวัยหรือตำแหน่งการงาน

จากการสันนิษฐานคาดว่าจะได้แก่

1. หลวงพิบูลฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพราะรักษาการ ในตำแหน่งนายกอยู่แล้ว
2. หลวงประดิษฐฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพราะ เคยทำงานสำคัญ ๆ และรอบรู้การงานดีมาก ขณะนี้กำลังถืองานสำคัญ ของ ย่าตีคือการเจรจาสัญญาใหม่ ๆ กับนานาประเทศ
3. พระยาทรงฯ ได้เคยร่วมงานกันมาตั้งแต่ต้นทั้งมีอายุสูงและเป้นที่ พอใจของ สล.ประเภท 1

ส่วนหลวงพิบูลฯ นั้นตามคำกล่าวของหลวงสินธุฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ธรรมการกล่าวว่า คิดว่าจะไม่รับตำแหน่งเพราะท่านเคยกล่าวว่า งานสร้าง กองทัพยังสร้างไม่เสร็จ

เราได้รับทราบ สล.ประเภท 2 ส่วนมากกำลังรุนแรงด้วยความรักชาติ จึงอยากให้ทหารรับตำแหน่งแต่ท่านผู้นี้โอกาสจะไม่ยอมรับ ... ¹⁵

จาก การเสนอข่าวและการให้ลำดับความสำคัญต่อบุคคลที่ได้รับการคาดหมายว่าจะมา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จะเห็นได้ว่า นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการ คาดหมายว่า มีความเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่ง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันทั่วไป จากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศ ไม่ว่าจะเป้นการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 และ

¹⁵ สยามนิกร, 30 กรกฎาคม 2480 (ขีดเส้นใต้โดยผู้เขียน)

การปราบกบฏวระเดย ฮักทั้งเป็นที่ขึ้นชอบและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 อีกด้วย

ในขณะที่ยังไม่ได้ตกลงกันโดยเด็ดขาดนั้น นายทองสุข อินทรพรม ผู้นำกรรมการพระนคร ได้นำใบปลิวไปแจกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 2 ประเภท และผู้แทนหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 ข้อความในใบปลิวนั้นระบุว่า ถ้าหากนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง ๆ แล้วเหล่ากรรมการเห็นว่า น่าจะได้เชิญให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากว่านายทหารท่านนี้เป็นผู้มีความซื่อตรง¹⁶

นอกจากนั้น นายเชื้อ อินทรชุต อดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามใหม่* ได้สั่งความคิดเห็นของตนเองไปยังหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ เรียกร้องให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อจะได้แก้ปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายและปัญหาปากท้องของประชาชน¹⁷

แต่ในที่สุดด้วยการเรียกร้องของสมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ได้ยินยอมรับตำแหน่งอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2480¹⁸ สำหรับนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ให้เหตุผลที่ปฏิเสธการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งนั้นว่า ตราบใดที่นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาจะอยู่จะไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพราะมีความเคารพและกตัญญูต่อนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา¹⁹

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2480 รัฐบาลของนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ต้องลาออก เหตุเพราะว่าสมาชิกสภาของสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติลงเนื่องจากครบวาระ 4 ปี จึงต้องเลือกตั้งครั้งใหม่ ระหว่าง 12-21 ธันวาคม พ.ศ. 2480²⁰ ได้มี

¹⁶ สยามนิกร, 6 สิงหาคม 2480 และ ไทยใหม่, 6 สิงหาคม 2480.

¹⁷ สยามริวิว, 2: 38 (เสาร์ที่ 21 สิงหาคม 2480)

¹⁸ ไทยใหม่, 8 สิงหาคม 2480.

¹⁹ สยามริวิว, 2: 41 (เสาร์ที่ 11 กันยายน 2481)

²⁰ ๑ ประชาชาติ, ไทยใหม่ และ สยามนิกร, 12-21 ธันวาคม 2480.

* หนังสือพิมพ์ สยามใหม่ หมายความว่า นายเชื้อ อินทรชุต เป็นเจ้าของและบรรณาธิการ ฉบับปฐมฤกษ์ คือ วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2475 และฉบับสุดท้าย คือ 4 มกราคม พ.ศ. 2476.

กระแสวิเคราะห์ว่า นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาปฏิเสธรที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลว่าต้องการให้ผู้อื่นเป็นนายกรัฐมนตรีบ้าง เนื่องจากท่านเองมีสุขภาพไม่ดีและหมดปัญญาตัดสินใจเฉพาะกาล นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้เสนอความเห็นต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า ท่านต้องการให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากท่าน เนื่องจากนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้เคยร่วมงานกันมาตั้งแต่ต้น อีกทั้งยังมีอาวุโสรองลงมาจากท่านอีกด้วย²¹ ในขณะที่นั้นนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ปฏิเสธรที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากเหตุผล 2 ประการ คือ

1. ต้องการปรับปรุงกองทัพให้เป็นผลสำเร็จเสียก่อน
2. เกี่ยวกับปัญหาต่างประเทศ คือ ในเวลานั้นสยามกำลังแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศ ชื่อเสียงของนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาในนามของหัวหน้าคณะรัฐบาลเป็นที่เชื่อถือของต่างประเทศมาก ถ้าหากเปลี่ยนแปลงผู้นำในเวลานี้อาจจะทำให้การเจรจาประสพกับปัญหาก็เป็นได้²²

ในที่สุดด้วยความเห็นชอบของบรรดาสมาชิกคณะราษฎรชั้นผู้ใหญ่ คือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงนฤเบศร์มาณิต หลวงโกวิทอภัยวงศ์ นายนาวาเอกหลวงคุ้มชลาชัย นายนาวาเอกหลวงสินธุสงคราม นายพันตำรวจเอกหลวงอดุลเตชวรลี และนายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รวมทั้งความเห็นชอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้กลับเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อีกครั้งเมื่อ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2480

เมื่อนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ประกาศพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 เนื่องจากนายถวิล อุดล ยินยอมตบแต่งร่างบังคับการประมุขและปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎรแก่รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติตามข้อเรียกร้องได้จึงยุบสภา พร้อมกับประกาศให้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่ ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 หลังจากนั้นได้มีการเคลื่อนไหวที่จะสรรหาผู้ที่มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดังนี้

²¹ สยามนิกร, 16 ธันวาคม 2480.

²² สยามนิกร, 18 ธันวาคม 2480 และ 22 ธันวาคม 2480.

22 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 ได้มีลัษมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จำนวน 16 คน ไปรายงานตัวต่อนายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พร้อมกับนี้ได้มีข่าวแจ้งว่า ผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีจะต้องได้รับความเห็นชอบจาก 1.พระมหากษัตริย์ 2. สภาผู้แทนราษฎร 3. คณะผู้ก่อการ²³ ขณะเดียวกันไทยใหม่ ฉบับ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 ได้เสนอข่าวว่า เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน ที่ผ่านมาคณะนั้นผู้ก่อการได้จัดการประชุมเพื่อสรรหานายกรัฐมนตรี ทางด้านนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ได้ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลว่าต้องการจะพักผ่อนและต้องการให้หาผู้อื่นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี²⁴

23 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 ได้มีการคาดหมายว่า ผู้ที่จะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ส่วนคณะรัฐมนตรีนั้นคาดว่าจะเป็นผู้เดิม เช่น นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม จะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ส่วนหลวงประดิษฐมนูธรรม จะย้ายมาจากกระทรวงการต่างประเทศไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย หลวงโกวิทอภัยวงศ์ รัฐมนตรีลอย หลวงนฤเบศร์มณีรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง²⁵ เป็นต้น

24 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 เวลา 16.30 น. ณ รังป่าสุล่งวัน ดึกทอาหาร ได้มีการประชุมคณะผู้ก่อการชั้นผู้ใหญ่ เพื่อหารือเรื่องการจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ผู้เข้าประชุมประกอบด้วย

1. นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ผู้นำคณะราษฎรที่ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งลงนามเป็นคนที่ 1 ใน 3 รายนาม

²³ ประมวลวัน, 22 พฤศจิกายน 2481

²⁴ ไทยใหม่, 22 พฤศจิกายน 2481.

²⁵ ไทยใหม่, 23 พฤศจิกายน 2481.

2. นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้ก่อการปฏิวัติฝ่ายทหารบกคนสำคัญ วันที่ 24 มิถุนายน 2475 และหัวหน้าก่อการยึดอำนาจฝ่ายทหารบก วันที่ 20 มิถุนายน 2476
3. หลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ หัวหน้าก่อการปฏิวัติฝ่ายพลเรือน วันที่ 24 มิถุนายน 2475
4. นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้ก่อการปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 หัวหน้าก่อการฝ่ายพลเรือน วันที่ 20 มิถุนายน 2476
5. นายนาวาเอกหลวงศุภชลาศัย ร.น. รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรธิการ ผู้ก่อการปฏิวัติ ฝ่ายทหารเรือ คนสำคัญ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2476
6. นายพันตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้รักษาความสงบภายในนับแต่วันปฏิวัติและปฏิบัติราชการอย่างเข้มแข็งจนทุกวันนี้
7. หลวงนฤเบศร์มานิต รัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงการคลัง ผู้ก่อการปฏิวัติคนสำคัญ ฝ่ายพลเรือน วันที่ 24 มิถุนายน 2475 และผู้ก่อการรัฐประหารฝ่ายพลเรือน วันที่ 20 มิถุนายน 2476
- ผู้ไม่ได้อำร่วมประชุม
นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย ร.น. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรมการ และผู้ก่อการทหารเรือคนสำคัญ ไปราชการที่จังหวัดพิษณุโลก
หลวงโกวิทอภัยวงศ์ ผู้ก่อการปฏิวัติคนสำคัญฝ่ายพลเรือน วันที่ 24 มิถุนายน 2475 ติดประชุมคณะกรรมการกองงานโฆษณาของรัฐธรรมนูญ²⁶

จากรายชื่อผู้ที่เข้าประชุมคือ กลุ่มผู้นำของคณะราษฎรทั้ง 9 ท่าน ที่รวมตัวกันหลังการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ.2475 และเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเมืองและเรื่องสำคัญ ๆ เล่มอตั้งจะเห็นได้จากเลือกนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ.2480 ตั้งที่กล่าวมาแล้วและในการสรรหานายกรัฐมนตรี พ.ศ.2481 นี้

29 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 ประมวญวัน คาดหมายว่าคณะรัฐมนตรีคงจะเป็นคณะ • รัฐมนตรีชุดเดิม พร้อมกับแจ้งว่าคณะผู้ก่อการส่วนใหญ่ยังต้องการให้นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ท่านได้ปฏิเสธ²⁷

6 ธันวาคม พ.ศ.2481 นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ได้เชิญให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม หลวงประดิษฐมนูธรรม นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ หลวงนฤเบศร์มาดิศ หลวงโกวิทอภัยวงศ์ เข้าประชุม ณ มังปารุสวัน ผลของการประชุมไม่ปรากฏเด่นชัด แต่คาดว่านายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาคงจะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง²⁸

9 ธันวาคม พ.ศ.281 มีการประชุมระหว่างหลวงประดิษฐมนูธรรม นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และนายนาวาเอกหลวงศุภยลาศัย เพื่อปรึกษาถึงการเลือกนายกรัฐมนตรี ว่าควรจะได้แก่ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา หรือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม²⁹

10 ธันวาคม พ.ศ.2481 สภาผู้แทนราษฎรเปิดประชุม เป็นครั้งแรกในสมัยการประชุม พ.ศ.2481 ได้มีการคัดเลือกประธานสภาผู้แทนราษฎร พระยามานวราชเสวี ได้รับเลือกโดยเอกฉันท์โดยปราศจากคู่แข่งอย่างอื่น หลังจากนั้นได้มีการเลือกรองประธานสภาผู้แทนราษฎรมีสี่สมัครแข่งขันเลือกตั้ง 3 ท่าน ผลการคัดเลือกผู้ที่ได้รับตำแหน่ง คือ นายพันเอกพระประจันปัจฉิมได้ 78 คะแนน ในขณะที่คู่แข่งอื่นอีก 2 ท่าน คือ พระยาวิฑูรธรรมกันตได้ 65 คะแนน นายพลตรีพระยาอมรวิสัยสรเดช ได้ 60 คะแนน³⁰

²⁷ ประมวญวัน, 29 พฤศจิกายน 2481.

²⁸ ไทยใหม่, 7 ธันวาคม 2481.

²⁹ ไทยใหม่, 9 ธันวาคม 2481.

³⁰ ประมวญวัน, 13 ธันวาคม 2481.

13 ธันวาคม พ.ศ.2481 มีรายงานว่านายพันเอกพระยาหสพลพยุหเสนาจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยแน่นอนแล้ว จากการสอบถามความคิดเห็นจากประชาชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และประเภท 2 ได้ข้อสรุปว่า ผู้ที่เหมาะสมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีมากที่สุด คือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม³¹

14 ธันวาคม พ.ศ.2481 นายพันตำรวจเอกหลวงอดุลเตยจรัส ได้พบปรึกษากัน หลวงประดิษฐมนูธรรม นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาลำเลิศ นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย และนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เพื่อคัดเลือกนายกรัฐมนตรี ความเห็นของที่ประชุมเห็นว่าควรได้กับ นายพันเอกพระยาหสพลพยุหเสนา และนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม³²

15 ธันวาคม พ.ศ.2481 เวลา 15.30 น. ได้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2/2481 พระสุริยธรรมวินิจฉัย ประธานสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว ได้อ่านพระบรมราชโองการ แต่งตั้งให้ พระยามานวราชเสวี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และนายพันเอกพระประจวบฉัตติกเป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร หลังจากนั้นเป็นการประชุมเพื่อพิจารณาหาผู้สมควรเป็นนายกรัฐมนตรี ก่อนการประชุมจะเริ่มขึ้น นายพันเอกพระยาหสพลพยุหเสนาได้แจ้งกับพระยามานวราชเสวีว่า จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์³³

เมื่อมีการประชุมเริ่มขึ้น ผู้ที่เคยเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีชุดเก่าได้ออกไปจากที่ประชุมเกือบทั้งหมด ยกเว้น นายนาวาเอกหลวงศุภยลาศัยกับนายพันตรีหลวงเข่งศักดิ์ - สงคราม ที่ยังคงอยู่ในที่ประชุมในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีประกอบด้วย นายพันเอกพระยาหสพลพยุหเสนา นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม³⁴

³¹ ศรีกรุง, 14 ธันวาคม 2481 และ ประมวลวัน, 14 ธันวาคม 2481.

³² ไทยใหม่, 15 ธันวาคม 2481.

³³ ประเสริฐ บัณฑิต, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (พ.ศ.2475-2517), หน้า 279.

³⁴ ประชาชาติ, 16 ธันวาคม 2481.

วิธีการคัดเลือกนายกรัฐมนตรีในครั้งนี้* ไม่ได้มีการอภิปรายหาผู้ที่เหมาะสมเป็นนายกรัฐมนตรี โดยประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้ขอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขียนชื่อผู้ที่สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลงในกระดาษแล้วรวบรวมมาส่งที่ประธานสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุนี้ จึงมีเพียงประธานสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้นที่รับทราบคะแนนของผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง³⁵ เมื่อการคัดเลือกผ่านพ้นไป จากการสอบถามของหนังสือต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 2

³⁵ ประมวลวัน, 16 ธันวาคม 2481 และ ไทยใหม่, 16 ธันวาคม 2481.

* รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2/2481 เพื่อคัดเลือกนายกรัฐมนตรี ครั้งนี้เป็นการประชุมลับ ไม่มีรายละเอียดการประชุม จึงไม่ทราบว่าใครเป็นผู้เสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้ง 4 ท่าน แต่จากการรายงานข่าวของ ประชาชาติ ประจำวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2481 คิดว่ารายชื่อทั้งหมดที่ได้รับการเสนอ คือ นายหันเอกพระยา พลพลพยุหเสนา นายหันเอกพระยาทรงสุรเดช นายหันเอกหลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม นั้น มีความถูกต้องแม่นยำ เนื่องจากแนวโน้มการนำเสนอข่าวของ ประชาชาติ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา (พ.ศ.2475-2481) มีความเที่ยงตรง แม่นยำและค่อนข้างจะเป็นกลาง สำหรับผู้เสนอชื่อ นายหันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา อาจจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่เป็นคณะผู้ก่อการท่านใดท่านหนึ่ง ส่วนนายหันเอกพระยาทรงสุรเดช อาจจะได้รับ การเสนอชื่อจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 "กลุ่มผู้นำอีสาน" อันประกอบด้วย นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อตุล ฯลฯ ซึ่งมีแนวโน้มสนับสนุนนายหันเอกพระยาทรงสุรเดช กล่าวคือ พ.ศ.2477 กลุ่ม สล. กลุ่มนี้ได้ยื่นคำร้องกับคณะรัฐมนตรีเพื่อให้นายหันเอกพระยา ทรงสุรเดชได้รับตำแหน่งทางการเมือง หรืออาจจะได้รับ การเสนอชื่อจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2 ที่เคยสนับสนุนนายหันเอกพระยาทรงสุรเดช เช่น นายหันเอกพระสิทธิ เรืองเดชพล เป็นต้น ส่วนนายหันเอกหลวงพิบูลสงคราม อาจจะได้รับ การเสนอชื่อจากแก๊ง 1 ใน 9 ท่าน ของคณะราษฎร หรือจากนายทหารที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2 ที่มีอำนาจมาก ส่วนหลวงประดิษฐมนูธรรม น่าจะได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2 ที่เป็นพลเรือน

ประเภท ทราบว่านายห้มเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้รับความนิคมเป็นอันดับ 1³⁶ จนกระทั่ง เวลา 19.00 น. จึงได้ทราบผลที่แน่นอนแล้วว่า ผู้ที่จะได้รับเป็นนายกรัฐมนตรี คือ นายห้มเอกหลวงพิบูลสงคราม ในเวลาเดียวกันนี้พระยามานวราชเสวี ได้นำขลการคัดเลือกนายกรัฐมนตรี ไปกราบทูลต่อพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โดยทันที³⁷

16 ธันวาคม พ.ศ.2481 ประชายนได้รับทราบทั่วกันแล้วว่า ผู้ที่ได้รับความเห็นชอบจากสภาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ นายห้มเอกหลวงพิบูลสงคราม เวลา 8.00 น. นายห้มเอกหลวงพิบูลสงครามได้ไปพบเพื่อปรึกษาราชการกับ นายห้มเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ณ วังปารุสกวัน 10.00 น. นายทหารทั้งสองท่านได้ไปเฝ้าพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ณ วังส่วนกุหลาบ ในโอกาสเดียวกันนี้พบกับนายพลเอก เจ้าพระยาพิชัยเนทรโยธินและเจ้าพระยาอมราช ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีก 2 ท่าน ซึ่งรออยู่แล้ว การสนทนาดำเนินไปประมาณ 2 ชั่วโมง หลังจากนั้นนายห้มเอกพระยาพลพลพยุหเสนา กับนายห้มเอกหลวงพิบูลสงครามได้กลับมายัง วังปารุสกวัน เพื่อปรึกษาราชการกับหลวงประดิษฐมนูธรรม นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย และนายห้มตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส ที่รออยู่แล้ว³⁸ ในเดียวกันนี้เองได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้นายห้มเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี³⁹

จากรายงานอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคณะผู้ว่าทั้ง 9 ของคณะราษฎร ในการตัดสินใจหาสำคัญของชาติ และเมื่อนายห้มเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ยังคงปรึกษาราชการกับบุคคลกลุ่มนี้

³⁶ ประยาธดำ, 16 ธันวาคม 2481, ไทยใหม่, 16 ธันวาคม 2481 และ ประมวณวัน, 16 ธันวาคม 2481.

³⁷ ประมวณวัน, 16 ธันวาคม 2481.

³⁸ ไทยใหม่, 17 ธันวาคม 2481 และ ประมวณวัน, 17 ธันวาคม 2481.

³⁹ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (พ.ศ.2475-2517), หน้า

4.3 ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพิน เอกหลวงพิบูลสงคราม

ในบทที่ 3 เราจะเห็นได้ว่า ผู้นำทางการเมืองทหารได้แสดงความสามารถในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการยอมรับทหารว่าเป็นผู้พิทักษ์การปกครองระบอบใหม่และรัฐธรรมนูญ เป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ รวมทั้งเป็นผู้ป้องกันเอกราชของประเทศ จากการรุกรานของศัตรูภายนอก ประกอบกับแนวโน้มที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องมาจากการแข่งขันกันสะสมอาวุธของประเทศเก่า ๆ ความล้มเหลวของสันนิบาตชาติในการแก้ปัญหากรณีพิพาทระหว่างประเทศด้วยสันติวิธี ความล้มเหลวของการปกครองระบอบประชาธิปไตยตลอดจนความสำเร็จของการปกครองแบบเผด็จการที่เกิดขึ้นใน อิตาลี เยอรมนี ญี่ปุ่น สเปน ตุรกี ฯลฯ ประกอบกับการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม - ทหารนิยมของนายพิน เอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ล้วนเป็นปัจจัยโน้มน้าวจิตใจประชาชนนิยมกิจการทหารและยอมรับผู้นำที่เป็นทหารในที่สุด ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนพิน เอกหลวงพิบูลสงครามให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 พอจะสรุปได้ 3 ประเด็นใหญ่ คือ

4.3.1 ความสนับสนุนที่ได้มาด้วยการโน้มน้าวจิตใจผู้เกี่ยวข้อง

- ฐานอำนาจที่ได้มาจากการปรับปรุงกองทัพและการเผยแพร่แนวคิด

ชาตินิยม-ทหารนิยม

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นายทหารพยายามที่จะไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองด้วยवादเกรงว่า จะถูกกล่าวหาว่าพยายามปกครองประเทศด้วยระบอบเผด็จการทหาร (ดูบทที่ 3) หลังจากกรณีรัฐประหาร 20 มิถุนายน 2476 ทหารได้รับการยอมรับที่จะให้เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะผู้พิทักษ์การปกครองระบอบใหม่ ประกอบกับขณะนั้น ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการทหาร ประสบกับความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในประเทศไม่ว่าในทวีปยุโรปหรือเอเชีย ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่า ประเทศจะปกครองด้วยการปกครองระบอบใด ๆ ก็ได้ เพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัยและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดภายในประเทศได้ และด้วยการแพร่หลายของแนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม ทำให้เกิดแนวโน้มที่ยอมรับผู้นำที่เป็นทหารมากขึ้น โดยเฉพาะการเป็นผู้นำของนายพิน เอกหลวงพิบูลสงคราม ดังจะเห็นได้จาก ประชาธิปไตย ฉบับ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ได้กล่าวไว้ว่า คุณสมบัติของผู้ปกครองประเทศไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของกาลเวลา⁴⁰

⁴⁰ ประชาธิปไตย 29 มิถุนายน 2476.

นอกจากนี้ ไทยหนุ่ม ฉบับ 12 กันยายน พ.ศ. 2476 ได้แสดงความคิดเห็นว่า หลายนามจะไม่ปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตยแล้ว แต่จะปกครองประเทศด้วยระบบ เผด็จการทหารแบบเยอรมนี ก็ควรให้การปกครองนั้นเชื้อประโยชน์ต่อประชาชนทั้งชาติ ความ ตอนหนึ่งว่า

... ไทยหนุ่ม เคยพูดไว้ว่าเยอรมนีกำลังรวมที่ดินเพื่อประกอบกิจกรรม หากหลายนามจะทำลายสิทธิประชาธิปไตย โดยเดินตามแบบเยอรมันก็ควร รวบรวมที่ดินเพื่อการกิจกรรมเสียด้วย ไม่ใช่ทำลายสิทธิประชาธิปไตย แล้วยกอำนาจให้บุคคลใด ๆ โดยเฉพาะในเยอรมนีคนว่างงาน เดียวนี้ กำลังลดลงเป็นลำดับจะเป็นสิทธิใด ๆ ก็ตามเกิดแต่ว่าเขาช่วยคนทั้ง ชาติ ไม่ใช่ช่วยให้คนขายชาติ! เราจะทำตามเขาก็ทำได้เหมือน เขา...⁴¹

ส่วนนายฤดี ฤทธิเดช* ก็ได้แสดงความคิดเห็นในทำนองเดียวกับไทยหนุ่ม พร้อมกับ กล่าวสนับสนุนให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามรับตำแหน่งผู้นำของชาวนา โดยกล่าวว่า นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ควรจะรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง เศรษฐกิจการ และ เกษตรธิการ เขาเห็นว่า สยามจะปกครองด้วยระบอบการปกครองใดก็ได้ ขอให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้ว่ารัฐบาลของนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาจะอำนวยประโยชน์ หลายอย่างให้ประชาชน ทว่าชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่ได้ผลประโยชน์เท่าที่ควร ดังนั้น การที่ชาวนาปราศณูรี ได้เรียกร้องให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี ว่าการกระทรวง เศรษฐกิจการ และ เกษตรธิการ เนื่องจากพวกเขาพิจารณาเห็นว่า นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้ที่มีความสามารถ และมีความเข้มแข็งมากกว่ารัฐมนตรีคนอื่น ๆ เหตุที่ควร จะรับตำแหน่งรัฐมนตรีอีก 2 ตำแหน่ง เพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือชาวนาได้อย่างเต็มที่⁴²

⁴¹ ฤดี ฤทธิเดช, "สิทธิการปกครองสยาม", อิสสระ, 24 กันยายน 2478

⁴² กรุงเทพฯ วารศัพท์, 14 กันยายน 2478.

* นายฤดี ฤทธิเดช เคยเป็นนักข่าวของหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ วารศัพท์ ก่อนการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พ.ศ. 2476 ได้เป็นผู้นำกรรมการร่าง เป็นผู้ซึ่งแสดงท่าทีสนับสนุนการปกครองระบอบใหม่ ในปี พ.ศ. 2477 นายฤดี ได้ยื่นฟ้อง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคลแต่ศาลไม่รับฟ้อง ทำให้เกิด ความไม่พอใจในหมู่ผู้ที่ยังจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

หลังจากที่ข่าวมาจากจังหวัดปราจีนบุรี ได้ร้องขอให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้ดำเนินการแก้ปัญหาให้กับพวกเขาแล้ว บทบาทของนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามในการช่วยเหลือ ชาวนา ก็เพิ่มมากขึ้น โดยเป็นประธานในการประνομมติให้กับชาวนา จนกระทั่งทางคณะรัฐมนตรี มีมติให้ยกเลิกหนี้สินแก่ชาวนา หนังสือพิมพ์ก้าวหน้า ได้รายงานข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ชาวนาส่วนใหญ่ มีความพอใจมาก และได้แสดงความหวังว่าตราบไตที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามยังคงอยู่ใน ตำแหน่งดังกล่าวแล้ว พร้อมกับการช่วยเหลือจากรัฐบาล ความเป็นอยู่ของชาวนา ก็จะดีขึ้น⁴³

ความชื่นชมของประชาชนต่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเพิ่มขึ้น เมื่อมีเหตุการณ์ที่จะ กระทบกระเทือนเกียรติคุณและชื่อเสียงของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ก็ได้มีหนังสือพิมพ์ออกมา ปกป้องชื่อเสียงเกียรติคุณให้กับนายทหารผู้ดี ดังที่ กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ได้เสนอต่อว่า นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามให้การสนับสนุนแก่หนังสือพิมพ์ในกลุ่มบริษัทสยามฟรีเพรสส์ สยามรีวิว ได้มี ปฏิกริยาเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ได้เคยให้การ สนับสนุน กบฏบวรเดช ซึ่งเป็นกรณีต่อต้านการปกครองระบอบใหม่ ส่วนนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้ที่บทบาทในการปราบปรามกบฏบวรเดช อันเป็นการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญและ เป็นผู้พิทักษ์การปกครองระบอบใหม่ ดังนั้น การที่ กรุงเทพฯ เดลิเมล์ กล่าวเช่นนั้น จึงเป็นการ ทำลายเกียรติคุณของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งสยามรีวิว จะไม่ยอมให้ กรุงเทพฯ เดลิเมล์ นำเอาชื่อเสียงของนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามไปใช้ในทางมิชอบ⁴⁴

การที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นที่ชื่นชมของประชาชน เนื่องจากการเผยแพร่ แนวความคิดชาตินิยม - ทหารนิยม โดยพวกเขาเห็นว่า การบำรุงการทหารได้ส่งผลให้มีการ พัฒนาในด้านอื่น ๆ ไปพร้อมกัน ดังความเห็นของสยามรีวิว ต่องบประมาณทหารว่า,

...ทำไมเราจำเป็นต้องจ่ายเพื่อการทหารมากในยามนี้ ท่านรัฐบุรุษ พิบูลสงครามได้แสดงสุนทรพจน์ไว้อย่างแจ่มแจ้งไว้หลายคราวแล้ว ที่ว่าเราพยายามขยายการศึกษาและกลีกรรม แต่งบประมาณทหารที่ได้ ให้ผลรวดเร็วกว่าโรงเรียนต่าง ๆ ล้วนอยู่มากมายเพราะการล่อน ของทหารใช้การบังคับ ทำให้สามารถอ่านออกเขียนได้และเพาะปลูก ได้อย่างดี...⁴⁵

⁴³ ก้าวหน้า, 2 ธันวาคม 2478 อ้างถึงใน กชย(2) สร.0201.18.2/3 สำนักโฆษณา การศึกและสัตย์ข่าวหนังสือพิมพ์

⁴⁴ สยามรีวิว 1 : 9 (เสาร์ที่ 25 มกราคม 2478)

⁴⁵ "ท่านที่สับอยู่จตุรัสเกิด", สยามรีวิว 2 : 22 (เสาร์ที่ 1 พฤษภาคม 2480), หน้า 7

อย่างไรก็ดี แม้ว่านายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม จะมีอำนาจมากแต่ฐานอำนาจบางส่วน โดยเฉพาะทางทหาร ยังอยู่ในการควบคุมของนายทหารที่เคยอยู่ภายใต้การบังคับของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช พร้อม ๆ กับมีการเคลื่อนไหวที่จะให้นายพันเอกพระยาทรงสุรเดยกลับมา มีบทบาทในกองทัพอีกครั้ง เช่น รายงานของทูตอังกฤษตอนหนึ่งว่า

... มีข่าวที่สำคัญยิ่งเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในการที่จะลบล้าง
พระยาทรงฯ เกิดขึ้นในกองทัพบก ในประมาณปลายปี พ.ศ. 2478
ถึงต้นปี พ.ศ. 2479 หลังจากความพยายามที่จะหาพรรคพวกลบล้าง
พระยาทรงฯ โดย พ.ท. หลวงธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นลูกศิษย์คนสำคัญของ
พระยาทรงฯ ได้ดำเนินไปในท่ามกลางพวกนายทหารในกรุงเทพฯ
และในวงหนึ่งที่พระยาทรงฯ กลับเข้ามาพักที่บ้านพักในกองพันทหารที่
บางซื่อ ได้มีผลทำให้ผู้บัญชาการขึ้นผู้บังคับกองพัน 8 นาย ได้ยื่น
บันทึกเรียกร้องต่อหลวงพิบูลฯ ให้แต่งตั้งให้พระยาทรงฯ เป็นผู้นำของ
รัฐบาล เนื่องจากนายทหารเหล่านั้น เห็นว่า การที่พระยาทรงฯ ต้อง
เดินทางไปต่างประเทศเป็นครั้งที่สามนั้นมีสาเหตุมาจากนโยบายของ
หลวงพิบูลฯ ที่จะกีดกันพระยาทรงฯ จากตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล... 46

การเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้กระทบกระเทือนกับฐานะของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม
เท่าใดนัก ด้วยไม่มีหนังสือพิมพ์ในประเทศฉบับใดที่เล่นข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้เลย สำหรับความนิยม
ของประชาชนต่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่ง พ.ศ. 2479 ความนิยม
ของประชาชนต่อนายทหารผู้นี้ได้เพิ่มสูงมากขึ้น ดังที่ หม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ นักหนังสือพิมพ์
ร่วมสมัยและหนึ่งในผู้ต้องหาคดีกบฏวราเดย์ ได้บันทึกไว้ในหนังสือของเขาตอนหนึ่งว่า

...ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ถึงความรู้สึกของประชาชนว่า ได้เกิดความเชื่อมโยงในตัวของหลวงพิบูลสงครามมาก จนเห็นได้ชัดว่า ใครคิดทำลายหลวงพิบูลสงคราม ก็จะกลายเป็นคนที่ถูกประชาชนเกลียดชัง ประชาชนคิดว่าหลวงพิบูลสงครามนิยมการปกครองแบบเผด็จการ และอาจเป็นไปได้ว่า ประชาชนต้องการอำนาจเด็ดขาดของหลวงพิบูลสงครามเสียด้วยซ้ำ...⁴⁷

เมื่อถึงกลางปี พ.ศ. 2480 ได้เริ่มมีกระแสเรียกร้องที่จะให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จำนวนหนึ่ง ยังให้ความนิยมและสนับสนุนนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เนื่องจากว่าผู้มีอาวุโสสูง⁴⁸ และด้วยเหตุที่ยังไม่แน่ใจว่าจะได้รับการสนับสนุนจากทุก ๆ ฝ่าย โดยเอกสนธิ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม จึงได้ปฏิเสธที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยให้เหตุผลว่ายังสร้างกองทัพไม่เสร็จ (ดู 4.2)

ในขณะที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดำเนินการพัฒนากองทัพด้วยความเข้มแข็งเพื่อป้องกันประเทศ รัฐบาลนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาต้องเผชิญกับปัญหาไร้เสถียรภาพในการโน้มน้าวให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุนรัฐบาล ทำให้รัฐบาลต้องลาออกและยุบสภาหลายครั้ง ทำให้คณะนายทหารเกิดความไม่พอใจ ได้ออกมาแสดงความต้องการให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี แทน ดังที่ พล.ร.ต.สังวร สุวรรณชีพ* เล่าไว้ดังนี้

47

ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์, เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง (พระนคร : สำนักพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2513), หน้า 356-357.

48

ประมวญวัน, 30 กรกฎาคม 2480 และ ศรีกรุง, 31 กรกฎาคม 2480.

*พล.ร.ต.สังวร สุวรรณชีพ เป็นคณะราษฎรฝ่ายทหารเรือ ในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2 ได้เป็นสารวัตรใหญ่ทหารและช่วยงานเสรีไทยร่วมกับนายปรีดี พนมยงค์ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 ได้นำกำาสงทหารเรือสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ในคราว "กบฏวังหลวง"

... นายเสวยถูกจับโยนบ่อน้ำเป็นเรื่องที่ทำให้หัวโนหว
 พวกก่อการฝ่ายทหารบก ก็รู้สึกกันทั่วไปว่า เจ้าคุณพล... นายก, อ่อนไป
 จึงถูกล้อมาอีกรวมโจมตี จึงได้มีการประชุมกันที่วังบางขุนพรหม ซึ่งเป็นที่
 ทำการ มณฑลทหารบกที่ 1 หลวงพรหมโยธีเป็นเจ้าภาพในงานนี้ พวก
 ก่อการทหารเรือไปร่วมชุมนุมความเห็นส่วนมาก ควรให้หลวงพิบูลเป็น
 นายกแทนเจ้าคุณพล... ทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนไปเฝ้า
 พระองค์เจ้าอาทิตย์ ผู้สำเร็จราชการ เพื่อให้ทราบมติของผู้ก่อการ..

49

มติของคณะผู้ก่อการฝ่ายทหารได้รับการสนับสนุนจากทั้งทางทหารบก ทหารเรือ
 และพลเรือน ขณะนั้นนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามมีฐานอำนาจทางทหารมั่นคง โดยคุมกำลัง
 ทหารทั้งหมด เนื่องจากเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รวมทั้งมีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ
 ผู้บังคับบัญชาระดับสูง ที่จะสั่งเคลื่อนย้ายกำลังได้ เช่น เพื่อนนักเรียนนายร้อยทหารบก รุ่น
 พ.ศ. 2458 ที่คุมกำลังทหารและตำรวจ เช่น นายพันเอกหลวงพรหมโยธี รองจเรทหารบก
 นายพันเอกหลวงหาญสงคราม เลขาธิการมณฑลทหารบกที่ 5 นายพันเอกหลวงวิจิตรสงคราม
 ผู้ช่วยเลขาธิการทหารบก นายนาวาอากาศเอกหลวงภาณุสงคราม เลขาธิการทหารอากาศ
 นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศาสตร์ ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 3 นครราชสีมา นายพันตำรวจ
 เอกหลวงอดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากเพื่อน
 ผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย ผู้บัญชาการทหารเรือ
 นายพันเอกหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1 เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุน
 จากลูกศิษย์ที่เคยศึกษาในโรงเรียนเลขาธิการทหารบกและโรงเรียนทหารปืนใหญ่ เช่น นายพันตรี
 ขุนเรืองวีรยุทธ ผู้บัญชาการโรงเรียนเทคนิคทหารบก เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงอาจสรุปได้ว่า การเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม
 ได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
 โดยดูจากปฏิกิริยาตอบสนอง ต่อการที่นายทหารผู้นี้ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยอาจจะ
 พิจารณาจากหนังสือพิมพ์ในขณะนั้นเห็นได้ว่ามีความพึงพอใจ เช่น ศุกร์รุ่ง ฉบับ 17 ธันวาคม
 พ.ศ. 2481 กล่าววว่า นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นที่ชื่นชมของประชาชนมากและการ

49

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรีหลวงสังวรบุรุษกิจ (สังวร สุวรรณชีพ)

ปรับปรุงกองทัพให้ทัดเทียมอารยประเทศ ทำให้ฝ่ายต่าง ๆ พอใจ นอกเหนือจากการปรับปรุงกองทัพแล้ว ท่านผู้ดียังได้เป็นผู้นำในการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญ ๆ ที่อำนวยความสะดวกให้กับคนในชาติ⁵⁰ ส่วนประมวญวัน ก็ได้แสดงความคิดเห็นตอนหนึ่งว่า

...ผู้ที่ได้รับตำแหน่งประมุขคณะรัฐบาล คือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแห่งคณะรัฐบาลชุดก่อน ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในความหมายและพึงใจของวงการทั่ว ๆ ไป... ในการบำรุงประเทศปัจจุบัน นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญยิ่ง ดังจะเห็นว่า ยี่สิบกว่าเวลาที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมไม่นาน ก็ได้ส่งเสริมกิจการทหารให้เข้มแข็งขึ้น...⁵¹

ดังนั้น เมื่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงมีความมั่นคงในทางการเมือง และการทหารประกอบกับขณะนั้นมีแนวโน้มว่าจะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 คณะรัฐบาลชุดใหม่จึงประกอบไปด้วยทหารเป็นส่วนใหญ่เพื่อเตรียมรับสถานการณ์ กล่าวคือ ในจำนวนคณะรัฐมนตรี 23 คน เป็นทหารบก : ยศนายพันเอก 5 คน นายพันโท 1 คน ; ทหารเรือ : นายนาวาเอก 2 คน นายนาวาโท 2 คน ทหารอากาศ ยศนาวาอากาศเอก 1 คน และมีนายพันตำรวจเอก 1 คน ซึ่งหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2481 ได้กล่าวถึงคณะรัฐมนตรีชุดใหม่นี้ว่า "คณะรัฐมนตรีชุดนี้ เป็นชุดที่พร้อมเพรียงทั้งฝ่ายกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ พลเรือน แต่โดยส่วนรวมแล้วหนักไปทางทหาร ซึ่งถ้าวิเคราะห์ตามรูปการณ์และความเป็นไปของโลกขณะนี้แล้วก็นับว่า เข้มแข็งและเหมาะสมในการป้องกันประเทศ"⁵²

จากหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอมาย่างต้น ได้ข้อสรุปว่าจากการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม ทำให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นที่ชื่นชอบของประชาชน จนกระทั่งกลายเป็นพลังที่สำคัญในการผลักดันนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

⁵⁰ ศรีกรุง, 17 ธันวาคม 2481

⁵¹ ประมวญวัน, 17 ธันวาคม 2481

⁵² แผลงป่อง, "บ่ออาหารประจำชาติไทย", ไทยใหม่ (25 ธันวาคม 2481)

— การสนับสนุนจากคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเริ่มต้นจากการก่อตั้งของคณะนักเรียนไทยในยุโรป จำนวน 7 คน ต่อมาได้มีขยายรับสมาชิกเพิ่มเติมทั้งทหารบก ทหารเรือและพลเรือน จนกระทั่งวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีสมาชิกประมาณ 100 คน ต่อมาภายหลังการรัฐประหาร 20 มิถุนายน และกบฏบวรเดช ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 อำนวยการตัดสินปัญหาภายในคณะราษฎร และการตัดสินปัญหาสำคัญ ๆ ทั้งทางทหารและการเมือง ตกอยู่กับ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม หลวงประดิษฐมนูธรรม นายพันตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย นายนาวาเอกหลวงคุ้มชลาศัย นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ หลวงนฤเบศร์มาณิต หลวงโกวิทอภัยวงศ์ โดยมีนายพันเอกพระยาพลพลพูนเสนา เป็นประธาน ที่จะประสานสมาชิกทั้งหมดเข้าด้วยกัน ดังที่ Sir Josiah Crosby ทูตอังกฤษ ประจำประเทศสยามในขณะนั้น ได้บรรยายเกี่ยวกับท่านผู้นี้ เอาไว้ตอนหนึ่งความว่า "... พระยาพล "เขษรบุรุษ" เปรียบได้กับบิดาของการปฏิวัติ เป็นคนฉลาด มีเมตตากรุณา ทำให้เป็นที่เคารพรักใคร่ของคนที่มาติดต่อด้วย และบุคลิกดังกล่าว ทำให้เขาประสานฝ่ายทหาร และเสรีนิยมโดยรวมเอาฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา เข้าด้วยกัน..."⁵³

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ก่อการทั้งหมด แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

- ความเห็นร่วมกันในตันอุดมการณ์
- ความสัมพันธ์ส่วนตัว

ความเห็นร่วมกันตันอุดมการณ์ยังแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลักคือ

- การธำรงรักษาเอกราชของชาติ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และการศาล
- การธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบใหม่ และความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ

⁵³ Sir Josiah Crosby, Siam: The Crossroads (New York : AMS Press, 1973), p 104.

การร่ำร้งรักษาเอกราชของชาติ ปัญหาที่เร่งด่วนคือ ต้องการสร้างเศรษฐกิจแบบ ชาตินิยม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐมนูธรรม ดังจะเห็นได้จากวัตถุประสงค์หลักที่ว่า จะประกันความลุ่มลุ่มของราษฎร พร้อมกับ เน้นการสร้างชาติและการพัฒนาชาติ ให้มีความเจริญทัดเทียมอารยประเทศ โดยประเทศลุ่มลุ่ม ควรพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมทุกอย่างให้มีขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาอันจะเกิดจากการค้า ระหว่างประเทศ และการถูกรุกรานทางเศรษฐกิจ⁵⁴ แนวคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจนี้ได้รับการสนับสนุนจากนายพิมพ์เอกหลวงพิบูลสงครามที่เร่งสร้าง โรงงานเพื่อผลิตสินค้าเพื่อใช้ภายใน ประเทศทั้งกระดาษ โรงงานทอผ้า ฯลฯ (ดูบทที่ 3) และได้มีความพยายามที่จะให้คนไทยเข้า ควบคุมเศรษฐกิจของชาติ แทนที่ชาวต่างชาติ ในสมัยที่นายทหารผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้ว⁵⁵

แนวคิดเรื่องการร่ำร้งเอกราชของชาตินี้เป็นความเห็นพ้องกันของคณะผู้ก่อการ แต่วิธีการที่นำมาใช้นั้นแตกต่างกันออกไป เช่น หลวงประดิษฐมนูธรรม มุ่งจะสร้างเอกราชให้ กับลุ่มลุ่ม โดยเน้นการแก้ไขสนธิสัญญาที่เลื่อมภาคกับต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จาก สุนทรพจน์ของ นายพิมพ์เอกพระยาพลพลพยุหเสนาที่กล่าวสนับสนุนการดำเนินงานของหลวง ประดิษฐมนูธรรม เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2479 ความตอนหนึ่งว่า

...ความเป็นเอกราช รัฐบาลนี้ได้พยายามทุกทางที่จะให้ประเทศ ของเราได้รับเอกราชโดยลุ่มลุ่ม ความจริงประเทศของเราก็เป็น เอกราชอยู่แล้ว แต่ที่ยังไม่ลุ่มลุ่มก็เนื่องด้วยมีข้อสัญญาผูกพันอันเกี่ยวกับ คนในบังคับต่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลนี้ได้จัดทำเป็นผล ก็คือ เอกราชใน การศาลได้รับเร่งจัดทำประมวลกฎหมายต่าง ๆ จนได้ออกประกาศใช้ ครบถ้วนแล้ว ในอันจะเป็นทางนำมาซึ่งอิสรภาพในการพิจารณา พิพากษาคดีเกี่ยวกับคนบังคับในต่างประเทศได้อย่างเต็มที่...⁵⁶

⁵⁴ การวิเคราะห์ โดยละเอียดเกี่ยวกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ มนูธรรม ดู ทิววรรณ เจริญศรีสกุล, ปฐมทรรศน์ทางการเมืองของ ปรีดี พนมยงค์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรสาส์น, 2531), หน้า 335-346.

⁵⁵ ดู ภาณีต รวมศิลป์, "นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487",

⁵⁶ สมุดที่ระลึกของสำนักนายกรัฐมนตรีในงานฉลองรัฐธรรมนูญ 2480 (พระนคร, มปท, 2480), หน้า 5

การรักษาเอกราชของชาติอีกทางหนึ่งคือ การป้องกันประเทศ นับตั้งแต่ท่านพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ก็ได้เผยแพร่แนวคิดต่อ ชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า "ประเทศเป็นบ้านทหารเป็นรั้ว" (ดูเพิ่มเติมที่ บทที่ 3) แนวคิดดังกล่าว ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล ดังสุนทรพจน์ของนายพันเอกพระยาพลพยุหเสนา เมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478

... ส่วนการทหาร อันเป็นรั้วรักษาความเป็นเอกราชของประเทศ นั้น รัฐบาลนี้ก็ได้ปฏิบัติกิจการไปตามกำลังเงินที่สภาผู้แทนราษฎรอนุมัติให้ และได้พยายามอย่างเต็มที่ ความสามารถทุกประการอันประสภักดิ์ แก่ท่านอยู่ แล้วในขณะที่กำลังรบของชาติเราได้เจริญก้าวหน้าเพียงใด นอกจากนี้ก็ ยังสัดให้มีการอบรมให้ประชาชนมีความรู้เข้าใจในการทหารยิ่งขึ้น สักได้ เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติในการป้องกันราชอาณาจักรอีกด้วย เช่น การสัดให้มหิน่วยยุวชน และบรรยายเรื่อง อันเกี่ยวกับวิชาการทหารทาง วิทยุกระจายเสียงประจำสัปดาห์เป็นต้น....⁵⁷

ทั้งแนวคิดเรื่องชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการธำรงรักษาเอกราชของประเทศ เป็นการดำเนินงานร่วมกันของทหารและพลเรือน แม้จะต่างกันด้วยวิธีการทำงาน แต่มีวัตถุประสงค์ ร่วมกัน คือ เพื่อสร้างชาติให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ ดังคำกล่าวของหลวงประดิษฐมนูธรรม ที่กล่าว เนื่องในโอกาสประชุมคณะผู้ก่อการ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 ณ วังปารุสกวัน ความว่า "...ในนามของพลเรือน เห็นว่า ความเห็นในแนวการเมืองระหว่างทหารกับพลเรือน อาจจะแตกต่างกันบ้าง แต่การที่ได้ร่วมมือกันมา ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายนนั้น เป็นการแสดง ว่าพลเรือนจะแยกไปจากการทหารหาได้ไม่..."⁵⁸ ทางด้านประชาชนเองก็ตระหนักว่าทหาร และพลเรือน ซึ่งมีตัวแทนคือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามและหลวงประดิษฐมนูธรรม ต่างก็มี ส่วนในการสร้างชาติให้เจริญก้าวหน้าประเทศภายใต้การปกครองระบอบใหม่

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6

⁵⁸ ไทยใหม่, 9 กุมภาพันธ์ 2478

การร่ำร้งรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบใหม่ และความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนุญ จะเห็นได้จากความร่วมมือกันก่อการรัฐประหาร เมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ของคณะผู้ก่อการฝ่ายทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน จนกระทั่งสามารถเปิดสภาผู้แทนราษฎร ได้สักครั้งหนึ่ง หรือจะเห็นได้จาก การต่อสู้กับกบฏวระเดช ในขณะที่นายพันเอกพระยาพลพลพหุเส่นาอยู่รักษาพระนคร นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้อำนวยการกองผู้สมในการนำทหารเข้าต่อสู้กับฝ่ายกบฏ ส่วนหลวงประดิษฐมนูธรรมอยู่ในพระนครศัท่าไบปลิว เพื่อโรยณาต่อต้านพวกกบฏเป็นต้น

นอกจากนี้ทุก ๆ คน ก็ได้ช่วยกันประธาสัมพันธ์เรื่องการปกครองระบอบใหม่ การเผยแพร่แนวคิดรัฐธรรมนุญ ตลอดจนชี้แจงให้ประชาชนเห็นประโยชน์ของการปกครองระบอบใหม่ เช่น ลุนทรพจน์ของหลวงประดิษฐมนูธรรม ที่กล่าวเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479 โดยชี้ให้เห็นว่ารัฐธรรมนุญเป็นกฎหมายสูงสุดที่จะทำให้ประเทศชาติดำรงเอกราช และทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้า⁵⁹

ทางด้านนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้กล่าวลุนทรพจน์ เมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 โดยกล่าวว่า นับตั้งแต่ประเทศปกครองด้วยระบอบรัฐธรรมนุญครบรอบ 3 ปี ก็ทำให้ประเทศก้าวหน้าทางการหัตถกรรม กลยกรรม การทหาร และการเงินของประเทศเป็นต้น⁶⁰ ส่วนนายนาหวาตรีหลวงรารังนาวาลัวัลดี ก็ได้กล่าวลุนทรพจน์ เมื่อ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2478 สรุปความได้ว่า ตลอดระยะเวลา 3 ปี ที่ประเทศปกครองด้วยระบอบรัฐธรรมนุญ ก็ได้ทำให้ประเทศเจริญในทุก ๆ ด้าน⁶¹

จากลุนทรพจน์เหล่านี้สะท้อนความรู้สึกของทุกคนที่มีต่อการปกครองระบอบใหม่ และรัฐธรรมนุญ ซึ่งได้มาด้วยการช่วยกันเปลี่ยนแปลงการปกครอง การแสดงลุนทรพจน์ของทุกคน เพื่อเป็นการโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนนิยมการปกครองระบอบใหม่ อันเป็นการสร้างเสถียรภาพให้กับการปกครองระบอบใหม่ได้ทางหนึ่ง

⁵⁹ ไทยเขมรรวมข่าว 2 : 414 (เสาร์ที่ 4 กรกฎาคม 2479)

⁶⁰ ไทยเขมรรวมข่าว 3 : 387 (เสาร์ที่ 28 ธันวาคม 2478)

⁶¹ กรมประชาสัมพันธ์, ลุนทรพจน์ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์, 2478),

ทางด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างกลุ่มผู้มาทั้ง 9 คน เป็นไปด้วยดี เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างนายพันเอกหลวงวิบูลสงครามกับหลวงประดิษฐมนูธรรม กรณีที่หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องเดินทางไปต่างประเทศ เนื่องจากปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 นายพันเอกหลวงวิบูลสงคราม ได้ให้สัญญาว่าจะพยายามให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎรโดยเร็วที่สุด รวมทั้งจะพยายามหาทางให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศสยามโดยเร่งด่วน⁶² เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางกลับถึงประเทศสยาม เมื่อ 29 กันยายน พ.ศ. 2476 นายพันเอกหลวงวิบูลสงคราม ได้กล่าวต้อนรับว่า "นี่คือความหวังของประชาธิปไตย เขา (ปรีดี) เป็นมันสมอง เรา (กองทัพบก) เป็นกำลัง"⁶³

ส่วนความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้ก่อการอื่น ๆ ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน เช่น เมื่อมีเวลาว่างก็จะไปพักผ่อนด้วยกัน ไทยใหม่ ฉบับ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2479 ได้รายงานข่าวว่า นายพันเอกหลวงวิบูลสงคราม นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ และนายนาวาตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปพักผ่อนที่ชายทะเลตะวันออก จะกลับถึงพระนคร ในวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2479 เป็นต้น⁶⁴

ระหว่างเดือน เมษายน - ธันวาคม พ.ศ. 2480 ได้มีกระแสเรียกร้องให้นายพันเอกหลวงวิบูลสงครามรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในกรณีที่นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาจะไม่ยอมรับตำแหน่งอีกต่อไป พร้อม ๆ กันนี้ ความเป็นผู้นำของนายพันเอกหลวงวิบูลสงครามในคณะผู้ก่อการก็เป็นที่ยอมรับ ดังจะเห็นได้จากกรณีแรก 12 ธันวาคม พ.ศ. 2480 นายพันเอกหลวงวิบูลสงคราม ได้เป็นประธานในการประชุมระหว่างผู้ก่อการและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จำนวน 80 คน เพื่อหาตัวนายกรัฐมนตรี มติของที่ประชุม มีการตกลงเป็นเอกฉันท์ให้นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป⁶⁵ กรณีต่อมา เมื่อ

⁶² กจ.ล.ร. 0201/ 16/31 สำนวนคำพิพากษาคำลหิเค่งคดีกบฏ พ.ศ. 2482

⁶³ ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ ชุมพุก *, สัญลักษณ์ของการปฏิวัติ, หน้า 220

* นกหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย

⁶⁴ ไทยใหม่, 4 มิถุนายน 2479

⁶⁵ สยามนิกร, 18 ธันวาคม 2480

12 สิงหาคม พ.ศ. 2481 นายพินเอกหลวงพิบูลสงครามได้เป็นประธานประชุมคณะผู้ก่อการ จำนวน 60 คน การประชุมเป็นเรื่องสืบ จากการคาดคะเนของ ไทยใหม่ คิดว่า จะเป็นการหาวิธีบำรุงประเทศ แต่ทั้งนี้ นายพินเอกพระยาทรงสุรเดช และนายพินเอกพระประคำล้นพิทยายุทธ ไม่ได้รับเชิญ⁶⁶ กรณีสุดท้าย เมื่อ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2481 มีการประชุมของคณะผู้ก่อการ ผู้เข้าประชุมประกอบด้วย นายพินเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายพินเอกหลวงพิบูลสงคราม นายพินตำรวจเอกหลวงอดุลเตยจรัส หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงนฤเบศร์มาดิท หลวงโกวิท อภัยวงศ์ นายนาวาเอกหลวงคู่กล้าชัย และนายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย สำหรับเรื่อง ที่ประชุม ไทยใหม่ คาดว่า จะพิจารณา เรื่องการเมืองภายในและนายพินเอกพระยาฤทธิ์อัคเนย์⁶⁷

ล่าเหตุที่คณะผู้ก่อการให้การยอมรับการเป็นผู้เฝ้าของนายพินเอกหลวงพิบูลสงคราม อาจจะเป็นเนื่องจาก

1. ความรู้สึกร่วมกันในด้านอุดมการณ์และความสัมพันธ์ส่วนตัว
2. คณะผู้ก่อการได้รับบทเรียนจากกรณีที่ยื่นยอมให้บุคคลภายนอกมาเป็น

ผู้เฝ้า เช่น การเชิญพระยามโนปกรณนิติธาดามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าบุคคลผู้นั้น จะทำอันตรายแก่การปกครองระบอบใหม่หรือไม่ ดังนั้น การคัดเลือกนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมาจากนายพินเอก พระยาพลพลพยุหเสนา จึงเป็นการคัดเลือกจาก ล่ามอีกคณะผู้ก่อการเท่านั้น

3. นายพินเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ได้แสดงท่าทีสนับสนุนให้นายพินเอก หลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากตนเอง ดังจะเห็นได้จากทุกครั้งที่นายพินเอกพระยา พลพลพยุหเสนาลาพักม่อนหรือไปราชการต่างจังหวัด ก็ได้มอบหมายให้นายพินเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเสมอ⁶⁸ ซึ่งอาจจะเป็นการเปิดโอกาสให้นายทหาร หนุ่มผู้ศึกษาถึงงานของนายกรัฐมนตรี ครั้นถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2480 นายพินเอกพระยา พลพลพยุหเสนาได้ประกาศอย่างชัดเจนว่าต้องการให้นายพินเอกหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีต่อจากท่าน (ดูเพิ่มเติมที่ 4.2)

⁶⁶ ไทยใหม่, 14 สิงหาคม 2481

⁶⁷ ไทยใหม่, 9 ตุลาคม 2481

⁶⁸ เช่น สยามนิกร, 3 มีนาคม 2479 และ สยามนิกร 8 เมษายน 2480

- การสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศ ที่ประชาชนเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านี้ให้ไปทำหน้าที่ร่างกฎหมาย ตูแลผลประโยชน์ของประชาชนในรัฐสภา ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อยู่ 2 ประเภท คือ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 เป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนโดยตรง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ส่วนใหญ่แล้วจะคัดเลือกมาจากคณะผู้ก่อการหรือผู้ที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่าเป็นผู้สนับสนุนการปกครองระบอบใหม่หรือรัฐธรรมนูญ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากัน ในการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จำนวน 78 คน และในการเลือกตั้ง เมื่อ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จำนวน 91 คน และมีการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ในจำนวน 91 คนเท่านั้น

ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่า ตลอดระยะเวลาที่นายพินเอกพระยาพลพลพูนเสนาบริหารประเทศ (21 มิถุนายน พ.ศ. 2476-1 ธันวาคม พ.ศ. 2481) ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาความไร้เสถียรภาพภายในรัฐสภา จากการอภิปรายโจมตีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ในปัญหาการพัฒนาประเทศหรือนโยบายของกองทัพ ระหว่าง พ.ศ. 2477-2481 รัฐบาลมีแนวคิดมุ่งพัฒนากองทัพ แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 โดยกลุ่มผู้นำอีสาน "กลับมีแนวคิดต้องการให้รัฐบาลมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นพื้นฐาน⁶⁹ ความขัดแย้งกันในแนวคิดดังกล่าว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 มักจะคัดค้านพระราชบัญญัติงบประมาณ

⁶⁹ สිරักดี งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองไทย ระหว่าง พ.ศ. 2481-2492, หน้า 36. และดูเพิ่มเติมที่ ศิริยา สุวัฒน์ศิริ, "แนวคิดและบทบาททางการเมืองของ ทองอินทร์ ภูริพัฒน์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533).

เล่มอ ๆ (ดูเพิ่มเติมที่บทที่ 3) ด้วยเหตุดังกล่าวเมื่อนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาลาออกเมื่อ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 ระหว่างปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2480- ต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2480 ในขณะที่หลาย ๆ ฝ่ายออกมาแสดงความสนับสนุนให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ต่อมาอีกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 กลับให้การสนับสนุนนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช (ต 4.2) สันนิษฐานว่าเป็นการแสดงความไม่พอใจต่อรัฐบาลพระยาพลพลพยุหเสนา

อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้ง 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 ทำให้เกิดการเปลี่ยนสถานการณ์ทางการเมืองกล่าวคือ สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จำนวน 91 คน ล้วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ที่ได้รับเลือกใหม่ ส่วนสภาผู้แทนราษฎรที่ลงรับเลือกตั้งครั้งในครั้งที่แล้วไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาอีก⁷⁰ ยกเว้น "กลุ่มผู้มาอีสาน" ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทั้งหมด แต่พวกเขาก็ต้องสูญเสียพรรคพวกที่เคยร่วมคัดค้านรัฐบาลมาด้วยกัน เช่น นายโต ปาณิกบุตร อดีตสภาผู้แทนราษฎรพระนครหรือพระพิณิจรนากร อดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

จากการที่สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาใหม่ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามกับสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 เริ่มดีขึ้นเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้ว่า ในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2480 นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้จัดเลี้ยงอาหารค่ำแก่สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ประมาณ 15-16 คน พร้อมกับรัฐมนตรี เช่น นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ นายพันเอกพระบริพัตรพิบูลย์กร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเคหะการ เป็นต้น ณ บ้านพัก กองพัน ป.ต.อ. บางชื่อ⁷¹ ไทยใหม่ ฉบับ 29 มกราคม พ.ศ. 2480 รายงานข่าวว่า สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 พอใจในฮาร์วีย์ไมตรีของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม⁷² ทางด้านสยามนิกร ฉบับ 29 มกราคม พ.ศ. 2480 ได้รายงานว่านายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม จะจัดเลี้ยงอาหาร สันทนาการ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จนกว่าจะครบ 91 คน⁷³ จากหลักฐานข้างต้น พอจะสันนิษฐานได้ว่า ด้วยการ

⁷⁰ สยามนิกร, 18 พฤศจิกายน 2480

⁷¹ สยามนิกร, 29 มกราคม 2480

⁷² ไทยใหม่, 29 มกราคม 2480

⁷³ สยามนิกร, 29 มกราคม 2480

คำวินิจฉัยดังกล่าว เป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่าย จนอาจจะเป็นเหตุ
 ให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มนี้ก็เป็นได้

15 กรกฎาคม พ.ศ. 2481 หลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากร และรัฐมนตรี
 ไปแสดงปาฐกถา เรื่อง "การรวมออสเตรียกับเยอรมัน" ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตอนหนึ่ง
 ได้กล่าวถึงเยอรมันก่าสัตยขาวอิว และพูดพาดพิงว่า : ในลยามมีชาวจีนที่ร้ายกว่าอิวเสียอีก
 ทำให้ชาวจีนตีความว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายคำาเนินการกับชาวจีนเช่นเดียวกับที่เยอรมันขับอิวออก
 นอกประเทศ พร้อมกันนั้นก็มิย่าวว่า นายเสียง ไชยกาลและนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ จะเล่นอ
 ฤตติไม่ว้าวางใจหลวงวิจิตรวาทการ ทางด้านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 1 ที่นำโดย
 นายเสียง ไชยกาล ได้กล่าวโจมตีรัฐบาลในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งต่อมา และ
 ต้องการให้ลงโทษหลวงวิจิตรวาทการ นายพันตรีขุนนิรันดร์ชัย และนายชู้นท์ วัฒนานนท์ ได้จับ
 ตัวนายเสียง โยนลงสระน้ำหึ่งรัฐสภา⁷⁴ เหตุการณ์ดังกล่าวทำคามไม่พอใจให้กับสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรเป็นอันมาก

9 สิงหาคม 2480 สมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ 1 ได้ประท้วงไม่ยอมเข้าร่วมประชุม
 จนกว่าจะได้ลงโทษสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 กลุ่มดังกล่าวเสียก่อน นายพันเอกหลวง
 พิบูลสงคราม ได้พยายามเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อปรับความเข้าใจระหว่างสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรหึ่ง 2 ฝ่าย ดังรายงานของ ไทยใหม่ ฉบับ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2481
 ตอนหนึ่งว่า

...ความหนักใจของท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลา โหม
 ก็มีอยู่ที่ตัวการหึ่ง 2 ฝ่าย ก็เป็นคนสำคัญ ฝ่ายหนึ่งเป็นคณะผู้ก่อการ
 และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แทนราษฎรของชาติ ฉะนั้นเพื่อปลดเปลื้อง
 ความน้อยเนื้อต่ำใจ และเพื่อความสามัคคีร่วมกัน ทำงานเพื่อชาติ
 ก้าวหน้าไป หลวงพิบูลสงครามจึงจะเสียงเพื่อปรับความเข้าใจ...⁷⁵

⁷⁴ เล่ห์ออน คู่กลโลภณ, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์, หน้า
 342-350.

⁷⁵ ไทยใหม่, 10 สิงหาคม 2481

ด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว ประกอบการช่วยแก้ปัญหาให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ประเภทที่ 1 จึงทำให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้รับความนิยมนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ประเภทที่ 1 เพิ่มขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวในการคัดเลือกนายกรัฐมนตรี เมื่อ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2481
เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ได้เสนอให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี จึงไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 สักคนเลย ดังรายงานข่าวของ ไทยใหม่
เมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 ได้ให้เหตุผลที่ไม่มีผู้คัดค้านว่า

...การปรึกษาเลือกนายก, คนใหม่ของสภาฯ คราวนี้...
บรรดาสมาชิกสภาประเภทที่ 1 เกือบจะไม่มีใครใดแสดงความคิดเห็น
เลย เพราะมีความเห็นว่าคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นผู้นำ
มาซึ่งรัฐธรรมนูญ และเป็นผู้รับผิดชอบในการปกครองประเทศอยู่ใน
ขณะนี้... เมื่อปรึกษาเรื่องนายก, ก็อยากให้เป็นหน้าที่ของสมาชิก
ประเภท 2 ซึ่งโดยมากเป็นผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองได้แสดง
ความเห็นในเรื่องนี้โดยเฉพาะ... ⁷⁶

สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ในวันเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีมีจำนวน
88* คน ส่วนใหญ่จะเป็นคณะผู้ก่อการ ซึ่งประกอบไปด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ
และพลเรือน

ทหารบก	ทหารเรือ	ทหารอากาศ	ตำรวจ	พลเรือน
นายร้อยตรี =1				ไม่มีบรรดาศักดิ์ =13
นายร้อยเอก =2	นายเรือเอก =6			หลวง =9
นายพันตรี =8	นายนาวาตรี =4			พระ =2
นายพันโท =13	นายนาวาโท =1			พระยา =2
นายพันเอก =16	นายนาวาเอก =5	นายนาวาอากาศเอก =2	นายพันตำรวจเอก =1	เจ้าพระยา =1
	นายพลเรือตรี =1			หม่อมหลวง =1
รวม =41	รวม = 17	รวม = 2	รวม = 1	รวม = 28

⁷⁶ ไทยใหม่, 16 ธันวาคม 2481.

* แจงนับโดยผู้เขียน จำนวนเต็มจะต้องเป็น 91 คน ก่อน 15 ธันวาคม พ.ศ. 2481
มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 บางคนลาออกและไม่ได้แต่งตั้งทดแทนจำนวนที่ขาดไป

⁷⁷ สมุดสภามหาวิทยาลัย 2470-2502 (พระนคร : สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,
2502), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ทั้งหมด 88 คน เมื่อรวม ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ แล้วมีถึง 60 คน จากตัวเลขดังกล่าวคาดว่า กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 จะให้การสนับสนุนนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามก็เป็นไปด้วยดี ดังนั้น ผู้ก่อการเช่น หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงโกวิทอภัยวงศ์ หลวงนฤเบศร์มานิต นายพันเอกหลวงพรหมโยธี นายร้อยเอกขุนพิทักษ์รักษา นายพันตรีนิยม เกตุบุตร นายนาวาเอกหลวงคู่กล้าชัย นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย ฯลฯ น่าจะสนับสนุนนายทหารผู้นี้

ด้วยความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และ 2 นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดังกล่าว นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามจึงได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คณะรัฐบาลชุดนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม แถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2481 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 2 ประเภท เข้าร่วมประชุม 164 คน ให้ความไว้วางใจ 111 เสียง สักค้ำน 2 เสียง คือ นายช่ออัน อ่ำพล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรปราการ และนายฉ่ำ คำร์ลีเนตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช การสักค้ำนดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลชุดนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เนื่องจากในกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 เห็นว่าทั้ง 2 คน เป็นผู้ที่จะอภิปรายในลักษณะสักค้ำน และใช้ถ้อยคำรุนแรงเสมอ⁷⁸

- ความสนับสนุนที่ได้เนื่องมาจากบุคลิกภาพส่วนตัว

บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่สำคัญ และจำเป็นในการสร้างอำนาจทางการเมืองของผู้นำ ลูจิต บุญงการ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ตอนหนึ่งว่า การใช้บุคลิกภาพให้เป็นประโยชน์ทางการเมืองจำเป็นต้องฉายบุคลิกให้เห็นว่า เป็นผู้มีบุญบารมี โดยพยายามสร้างตนเองให้ประชาชนเห็นว่ามีความสามารถเป็นผู้นำในยามวิกฤต เป็นผู้นำที่กล้าหาญเปลี่ยนแปลงและมีความสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจกับประชาชน⁷⁹

⁷⁸ พิศยา คุวิฑฒะศิริ, "แนวคิดและบททางการเมืองของทองอินทร์ ภูริพัฒน์," หน้า 162.

⁷⁹ ลูจิต บุญงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป.พิบูลสงคราม กับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์", ใน รักเมืองไทย เล่ม 1, หน้า 100.

ดูเหมือนว่านายพันเอกหลวงพิบูลสงครามจะมีคุณสมบัติดังกล่าวครบถ้วน ความสามารถในการเป็นผู้นำในยามวิกฤตจะเห็นได้จากการเป็นผู้นำในการรัฐประหาร 20 มิถุนายน และการปราบกบฏบวรเดช ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 เป็นต้น ส่วนการที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ถูก นายหุ้ม ทัพล่าทอง บังที่สนามเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477 ครั้งที่ 2 นายสี บุญตา ได้ยิงนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เมื่อ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 ต่อมา 9 ธันวาคม พ.ศ. 2481 ถูกวางยาพิษที่บ้านพร้อมนายทหารอื่น ๆ และบุตรสาว⁸⁰ จากการถูกลอบทำร้าย และสามารถรอดพ้นจากการถูกลอบทำร้ายดังกล่าว เป็นลัทธิเสริมให้เห็นว่า เป็นผู้ที่มีบุญบารมีได้ด้วย นอกเหนือไปจากความนิยมที่ได้รับจากการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม

นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้ที่มียุคลิภาพที่มีรูปร่างและหน้าตาดีเป็นที่ถูกใจคน ดังที่ พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี เล่าไว้ในหนังสือของตนเองว่า นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้ที่พูดจาอ่อนหวาน มีหน้าตาดี จึงเป็นที่ดึงดูดใจและเป็นที่ยินยอมของผู้ที่โต้พบ สันทนาด้วย นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ได้กล่าวถึงนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม โดยกล่าวในขณะที่ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. 2484 ว่า "หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้ที่ใครได้คบหาแล้วยากที่จะมองไม่เห็นความอ่อนหวาน อ่อนน้อม เป็นผู้ที่ทำให้คนรักได้ดียิ่ง"⁸¹

นอกจากบุคลิภาพจะเป็นที่ดึงดูดใจผู้คนแล้ว ภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อสาธารณชน คือ เป็นผู้ที่รักชาติ เสียสละเพื่อชาติ จะเห็นได้จลตหมายของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2477 เพื่อชี้แจงและแสดงความขอบคุณผู้มาเยี่ยมและถามข่าวคราว เมื่อคราวถูกยิง 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477 โดยกล่าวว่า การมาเยี่ยมเยียนของกลุ่มต่าง ๆ ทำความปลื้มปิติให้กับนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามมาก การบาดเจ็บดังกล่าว เป็นเรื่องเล็กน้อย เพื่อความเป็นเอกราชและความเจริญของชาติแล้ว หากตนเองต้องประสพความยากลำบากมากกว่านี้ หรือต้องเสียชีวิตก็จะยินยอม⁸²

⁸⁰ พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า 22.

⁸¹ ส้ารวจ กาญจนสิทธิ์, ชีวิตพระยาทรงฯ ในต่างแดน, หน้า 221.

⁸² ไทยใหม่, 17 มีนาคม 2477.

11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้กล่าวคำปราศรัย
 ในโอกาสที่ ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ พลเรือน กรรมการโรงงานอย่างแล้งชาย-หญิง
 ข้าราชการ นายนาว่าเอกหลวงสินธุสงครามชัย ผู้บัญชาการทหารเรือ นายนาว่าอากาศเอก
 พระเวทย์นตรีรังสีฤๅตี เจ้ากรมทหารอากาศ นายนาว่าอากาศเอกหลวงกาจสงคราม เลขาธิการ
 ทหารอากาศ นายนาว่าเอกพระยาวิจารณ์จักรกลกิจ กรรมการป้องกันพระราชอาณาจักร นายพัน
 ตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ และข้าราชการทูตญี่ปุ่นประจำสยาม
 ได้เข้ามาเยี่ยมปลอบขวัญ เนื่องจากถูกนายสี บัญดาอิง เมื่อ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481
 คำปราศรัยตอนหนึ่งกล่าวว่า "เรื่องความตายนั้นไม่กลัวเลย ถ้าต้องตายเพื่อชาติเพื่อหน้าที่
 ในตอนนี้ตนเองมีความปรารถนาที่จะให้กองทัพเรือมีเรือเพิ่มขึ้นมาก ๆ ให้กองทัพอากาศมี
 เครื่องบินมากกว่า 400 ลำ เพื่อความเจริญของชาติและประเทศ"⁸³

ภาพลักษณ์อีกประการหนึ่งที่ปรากฏต่อสาธารณชน คือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม
 เป็นผู้มักตบฏกตเวทิตาต่อผู้มีอาวุโสสูงกว่า ดังจะเห็นได้จากคำสุนทรพจน์ที่กล่าวเมื่อ 24 มิถุนายน
 พ.ศ. 2479 โดยขอกล่าวสุนทรพจน์ในครั้งนี้ เพื่ออุทิศให้เป็นกตเวทีก่อนนายพันเอกพระยาพล
 พลพยุหเสนา และนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24
 มิถุนายน พ.ศ. 2475⁸⁴ หรือจะเห็นได้จากคำกล่าวอีกตอนหนึ่งกล่าวถึงสาเหตุที่เข้าดำรง
 ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมว่า

...เพื่อนมิตรทั้งหลายในโอกาสที่ข้าพเจ้ารับหน้าที่รัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงกลาโหม ใครจะชี้แจงแก่บรรดาท่านทั้งหลายว่า
 การที่ข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งนี้ มิได้เป็นไปเพราะข้าพเจ้าทะเยอทะยาน
 หรือวังแต่น้อยากจะเป็นเลย ตรงกันข้ามข้าพเจ้าได้พยายามหาทางจะ
 หลีกเสี่ยงไม่ยอมรับตำแหน่งอยู่ แต่ข้าพเจ้าไม่อาจจะปลีกตัวออกจาก
 รัฐบาล ซึ่งมีพระยาพลที่เคารพรักยิ่ง...⁸⁵

⁸³ ประมวณวัน, 12 พฤศจิกายน 2481.

⁸⁴ ไทยเขมรรวมข้าว 8 : 414 (เล่มที่ 4 กรกฎาคม 2479)

⁸⁵ ไทยเขมรรวมข้าว 7 : 325 (เล่มที่ 20 ตุลาคม 2477)

ภาพลักษณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความซื่อสัตย์ในการทำงาน ดังจะเห็นได้จากกรณีซื้อขายที่ดินของกรมพระคสังข่างที่ (ดูเพิ่มเติมที่ 4.1) ในขณะที่ผู้ก่อการคนอื่น ๆ ที่มีรายชื่อเกี่ยวข้องต้องมัวหมอง นายพิน เอกหลวงพิบูลสงครามกลับแก้สถานการณ์ได้อย่างชาญฉลาด นอกจากไม่ต้องเสียชื่อแล้ว ยังกลับได้ชื่อเสียว่าเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน ดังจะเห็นได้จากคำชี้แจง เมื่อ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 เพื่อขอลาออกจากตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยเหตุผลว่าจากการที่ตนถูกกล่าวหาว่าซื้อที่ดินของกรมพระคสังข่างที่นั้นไม่เป็นความจริง กรณีนี้มีผู้วิพากษ์วิจารณ์มาก จึงขอลาออกจากตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพื่อเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ ดังคำแถลงการณ์ต่อไปนี้

... ในฐานะที่ข้าพเจ้ามีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม บัดนี้ปรากฏว่า มีการอภิปรายการในสภาผู้แทนราษฎร และมีข่าวลงในหนังสือพิมพ์หลายฉบับว่า ข้าพเจ้าซื้อที่ดินจากกรมพระคสังข่างที่ 5 แปลง แต่ได้คืนไปแล้ว ทั้งนี้อาจทำให้เป็นการเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของทหารชั้นได้ จึงเห็นควรแถลงให้ทราบทั่วกันว่า เรื่องที่ปรากฏนั้นหาตรงกับความเป็นจริงไม่...

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2479 ข้าพเจ้ามีความคิดว่า เมื่อออกจากราชการแล้วก็ควรจะไปปลูกบ้านพักอาศัยตามควรแก่ฐานะ จึงได้ให้ผู้อยู่พอไปหาซื้อที่ ขณะนั้นมีผู้แนะนำให้อื้อดินของกรมพระคสังข่างที่ที่บุรีเวรณหน้าวัง จิตรลดาทร โทฐาน เพราะกำลังศตขยายกันอยู่ ข้าพเจ้าเห็นว่าพอสมควรแก่กำลังจะซื้อได้ จึงตกลงซื้อไว้ 2 ไร่ ราคาไร่ละ 4,000 บาท เป็นเงิน 8,000 บาท ทางพระคสังข่างที่ก็ส่งการโอนที่ดินนั้นให้ข้าพเจ้าประมาณเดือนมกราคม พ.ศ. 2479

ครั้นต่อมาเมื่อไปดูที่นั้น ก็ปรากฏว่ามีบ้านเรือนราษฎรปลูกกันแน่นหนา จึงมาคิดว่า แม้ข้าพเจ้าเป็นเจ้าของที่ดินรายนี้ ก็ต้องขับไล่ราษฎรให้รื้อถอนไปเป็นการลำบาก จึงได้ขอคืนที่ดินทั้งหมดกลับไปยังพระคสังข่างที่เดิมในเดือนนั้นเอง โดยเหตุนี้จึงได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ว่า ข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีผู้คิดเอาว่าการที่ข้าพเจ้ากระทำไปอาจเป็นการทำผิดศีลธรรมอยู่ จึงได้มีผู้ยกเอาเรื่องนี้ขึ้นมากล่าววิจารณ์กันขึ้นนั้น เพื่อเป็นการล้างมลทิน ข้าพเจ้าจึงขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ตั้งแต่เข้าวันนี้...⁸⁶

ด้วยบุคลิกภาพและภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อสาธารณชน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จะเห็นได้จาก การต้อนรับของหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ เช่น ประมวลวัน ฉบับ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2481 กล่าวถึง นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามว่า "สิ่งที่น่าสรรเสริญ คือ ท่านผู้นี้เป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง ต่อหน้าที่อย่างดีเยี่ยม เด็ดเดี่ยว ซื่อตรง โอบอ้อมเอา ~~ต่อ~~ผู้ใต้บังคับบัญชา⁸⁷ ส่วน ศรีกรุง กล่าวไว้ว่า "นิสัยส่วนตัวของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม กล่าวโดยสรุปแล้ว ท่านเป็นผู้จัดระเบียบ ด้วยความเมตตาอารีและเข้มแข็งในกิจการ จึงเป็นที่เคารพรักใคร่แก่ผู้มีคุณธรรมทั่วไป"⁸⁸ นอกจากนี้ยังมีผู้ใช้นามว่า "ครูแก้ว" เล่นนอบทความชื่อ "ต้นประชาธิปไตยจะออกผลคราวนี้" ครูแก้วได้กล่าวแสดงความคิดเห็นว่า นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นคนที่มีความตั้งใจเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยวที่จะรับใช้ประเทศชาติและโดดเด่นอยู่ในหมู่ผู้ก่อการ และคาดหวังว่า นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยมั่นคง⁸⁹

Donald E. Nuechterlein ได้สรุปเกี่ยวกับการขึ้นดำรงตำแหน่งของนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ที่สะท้อนภาพในขณะนั้นได้อย่างดีว่า "...หลวงพิบูลสงครามเติบโตมาใน ภาวะของการตื่นตัวทางชาตินิยม... แนวคิดนี้ก็แพร่หลายอยู่ในญี่ปุ่นและเยอรมนีในขณะนั้น ประกอบกับการมีบุคลิกสง่างาม จิตใจที่เข้มแข็ง อันเป็นลักษณะผู้นำของชาติที่คนไทยแสวงหา..."⁹⁰

4.3.2 ความล้นหลามที่ได้มาจากความเข้มแข็งเด็ดขาดแบบทหาร

ลักษณะความเข้มแข็งเด็ดขาดแบบทหารของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นที่สับสนใจผู้คนนับตั้งแต่ตัดสินใจทำการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 และโดยเฉพาะ บทบาทในการเป็นผู้อำนวยการกองผสมปราบปรามกบฏบรรดาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 (ตอนที่ 2) ที่ตัดสินใจนำกองทหารไปประชันหน้ากับฝ่ายกบฏ แทนที่จะรอตั้งรับในพระนคร

⁸⁷ ประมวลวัน, 17 ธันวาคม 2481

⁸⁸ ศรีกรุง, 17 ธันวาคม 2481

⁸⁹ ครูแก้ว, "ต้นประชาธิปไตยจะออกผลคราวนี้", คำานติภาพ 1 : 1 (วันศุกร์ที่ 20 มกราคม 2481, หน้า 7, 8, 17)

⁹⁰ Donald E. Nuechterlein, Thailand and the Struggle for Southeast Asia, p. 43.

จนสามารถโต้แย้งชนะโดยเด็ดขาด เมื่อรัฐบาลสวดพิธีอภิเษกกับเจ้าหญิงเสวยชีวิต เนื่องจากการปราบกบฏที่ท้องสนามหลวง รวมทั้งสวดสร้างอนุสาวรีย์ในการปราบกบฏที่ท้องสนามหลวง ตลอดจนฝ่ายเอกชน โดยเฉพาะกลุ่มหนังสือพิมพ์ ยังประกอบไปด้วยหนังสือพิมพ์ ศรีกรุง ไทยใหม่ ประชาชาติ อิสสระ หลักเมือง ดวงประทีป ความเห็นราษฎร สยามราษฎร์ ฯลฯ ร่วมกันสวดสร้างลุ่มที่ระลึกปราบกบฏ ซึ่งเป็นบันทึกเหตุการณ์ ปากคำของพยานต่อกรณีกบฏ และเอกสารจากฝ่ายรัฐบาล นำออกจำหน่าย⁹¹ ก็ยิ่งทำให้ชื่อเสียงของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ผลจากการปราบปรามทางการเมืองเพื่อรักษาการปกครองระบอบใหม่ คือ ได้มีการจับกุมผู้กระทำความผิดฐานเกี่ยวข้องกับกบฏจำนวนมาก ซึ่งเป็นการขจัดผู้ที่เคยต่อต้านรัฐบาลได้ส่วนหนึ่ง เช่น คณะนักหนังสือพิมพ์กลุ่มที่เคยวิพากษ์วิจารณ์ คณะราษฎร เช่น พระยาศรารักษ์พิพัฒน์ นายหลุย ศรีวีตร ฯลฯ ตลอดจนสมาชิกคณะชาติ เช่น นายนาวาเอกพระแสงสิทธิการ คุณหญิงศรีพิชัยสงคราม⁹² เป็นต้น กลุ่มผู้ต้องหาทั้งหมดถูกประหารชีวิต 6 คน ถูกจำคุกตลอดชีวิต ถูกจำคุก 20 ปี ฯลฯ การตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 และ พ.ศ. 2478 ซึ่งเป็นการพิจารณาโทษนายทหาร นายสิบที่วางแผนลอบสังหารบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล เช่น นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย⁹³ ฯลฯ ผลการพิจารณาค่าลพิเศษตัดสินให้ประหารชีวิต 1 คน ที่เหลือถูกจำคุก 20 ปี⁹⁴ ซึ่งการตั้งศาลพิเศษเพื่อพิจารณาโทษผู้ต่อต้านรัฐบาลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงว่าการปกครองระบอบใหม่ยังไม่มั่นคง

⁹¹ ไทยใหม่, 24 - 25 พฤศจิกายน 2476.

⁹² ภูธร ภูมะธน, "ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476, พ.ศ. 2478 และ พ.ศ. 2481",

หน้า 117 - 118,

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 177

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 177-200.

นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ดูเหมือนจะเป็นเป้าหมายของการถูกลอบทำร้าย กล่าวคือ ระหว่าง พ.ศ. 2477-2481 นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามถูกลอบทำร้ายหลายครั้ง* ซึ่งมีผู้ตีความว่า นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามสร้างสถานการณ์ขึ้นเพื่อให้ตนเองโดดเด่นเป็นที่สนใจของมหาชน⁹⁵ และเป็นการกำสัดปรักษ์ทางการเมือง⁹⁶ เนื่องจากมีการสับผู้ต้องหาหลายคนทั้งอดีตสมาชิกคณะราษฎร พระราชวงศ์ ขุนนางในระบอบเก่า ฯลฯ โดยนำขึ้นพิจารณาคดีในศาลพิเศษ ในปี พ.ศ. 2482

ผู้เขียนเห็นด้วยในระดัหนึ่งว่า การสัดตั้งศาลพิเศษเป็นการกำสัดปรักษ์ทางการเมือง แต่เป็นมิตรร่วมของคณะราษฎรที่ต้องการพิทักษ์การปกครองระบอบใหม่ เพื่อเป็นการสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐธรรมนูญและการปกครองระบอบ การลอบทำร้ายนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามนั้นมือぶ่งจริง โดยกลุ่มอนุรักษนิยมที่ต่อต้านคณะราษฎร และการปกครองระบอบใหม่ เหตุที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามถูกลอบทำร้ายมากกว่าผู้มาคนอื่น ๆ อาจจะเป็นเนื่องจากพิจารณาเห็นว่า นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้ค้ำประกันและพิทักษ์การปกครองระบอบใหม่ ดังจะเห็นได้จากการนำกำลังทหารบก, ทหารเรือ และพลเรือนเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 และการปราบกบฏวระเตย ซึ่งเป็นกบฏต่อสู้ครั้งใหญ่ระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยมและคณะราษฎร ด้วยเหตุดังกล่าว การลอบทำร้ายนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม จึงมีมูลเหตุจูงใจเพียงพอ ดังนั้น การปราบกบฏ การตั้งศาลพิเศษ จึงเป็นปัจจัยเสริมที่สนับสนุนให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง

⁹⁵ สิวาวจ กาญจนสิทธิ์, ท.ล.พระยาทรงสุรเตย, หน้า 166. เป็นต้น

⁹⁶ สุรพันธ์ บุณยมานพ, "การสร้างฐานอำนาจทางการเมือง...",

* นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ถูกยิงครั้งแรก 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477 ในขณะที่ไปมอบรางวัลการแข่งขันฟุตบอลที่สนามหลวง ครั้งที่ 2 ถูกนายสี บุญตา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 ครั้งที่ 3 ถูกลอบวางยาพิษ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการค้นพบแผนการลอบการทำร้ายนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามและบุคคลสำคัญ ๆ ในคณะรัฐบาลและคณะราษฎร ซึ่งดำเนินการไม่เป็นผลสำเร็จ

4.3.3 การเลือกตอบอำนาจของ "คู่แข่งทางการเมือง"

ในระยะแรกที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้ที่มีชื่อเสียงและบทบาทในทางทหารและการเมืองขณะนั้น คือ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกคณะราษฎรว่าเปรียบเสมือน เลขาธิการของคณะราษฎร ในวันที่เปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และหลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้นำพลเรือนของคณะราษฎร ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น "มโนสมอง" ของคณะราษฎร ด้วยเหตุที่ท่านผู้มีได้รับหน้าที่สำคัญ คือ เป็นผู้ร่างคำแถลงการณ์การยึดอำนาจเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราว และได้รับมอบหมายให้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นต้น ส่วนนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามเป็นที่รู้จักกันในนามของหัวหน้ากลุ่มนายทหารบกชั้นผู้น้อย

เมื่อนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนายรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2481 ทั้งนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม จึงได้รับการคาดหมายว่าจะได้ดำรงตำแหน่งนายรัฐมนตรีสืบต่อจากนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา (ดู 4.2)

"คู่แข่งทางการเมือง" ในที่นี้หมายถึง ผู้ที่มีโอกาสที่จะได้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี กลุ่มบุคคลที่กล่าวนามมาแล้วข้างต้นไม่ได้แข่งขันกันในเชิงการเมืองหรือมีการเผชิญหน้ากันโดยตรง เช่น หลวงประดิษฐมนูธรรมมีความสัมพันธ์ 'รักใคร่' ประองคองกับนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัวและความเห็นพ้องกันในอุดมการณ์ (ดู 4.3.1) การเลือกตอบอำนาจของคู่แข่งทางการเมือง กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม มีความโดดเด่นในทางการเมือง จนกระทั่งได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช (เทพ พินธุเสน, พ.ศ. 2435-2487) งานบางชิ้นกล่าวว่า บิดาเป็นนายทหารยศนายร้อยโท⁹⁷ แต่จากรายงานของชุดฮังกัซกระบุว่า มารดาเป็นชาวญวน บิดา เป็นลูกครึ่งจีน⁹⁸ หลังจากจบการศึกษาโรงเรียนนายร้อยทหารบกได้ไปศึกษาวิชา

⁹⁷ วิณา มโนพิโมภย์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร", หน้า 21

⁹⁸ F.O. 371/17174 The Political Situation in Siam

ทหารที่เยอรมนี และได้ดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาทหารโรงเรียนนายร้อยทหารบก ตั้งแต่ พ.ศ. 2467 ระหว่าง พ.ศ. 2471-2473 ไปปฏิบัติงานทางทหารที่ยุโรปและอเมริกา⁹⁹ ภูมิสงัด้านอื่น ๆ ไม่ปรากฏหลักฐานเด่นชัด ด้านอุปนิสัยส่วนตัว นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ (ลละ เอมะศิริ) หนึ่งในสี่ทหารเสือโต้วาทีถึงนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชว่า "พระยาทรง เป็นผู้ "อีเรียล" เครื่องมืออยู่กับตำรับตำรา เป็นคนจริงจัง ทางวิชาการเสียดังว่าเพื่อน แต่ไม่กว้างขวางหนักแน่น เพราะการสมาคมกับคนทั่วไปน้อย มีความเชื่อตัวเองมาก"¹⁰⁰ ความสามารถทางวิชาการของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นั้นเป็นที่รับทราบกันโดยทั่วไป แม้แต่นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ก็เคยกล่าววาทะของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชว่าเป็น ผู้มีความสามารถทางวิชาการทหาร¹⁰¹

ด้วยความสามารถทางวิชาการทหารนี่เองที่ทำให้นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้วางแผนยึดอำนาจในวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และเป็น 1 ใน 3 ของคณะนายทหารผู้รักษาพระนคร ร่วมกับ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาและนายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ ตลอดจนได้รับมอบหมายหน้าที่สำคัญ คือ ได้ปรับปรุงกองทัพภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (อุบทิศ 3)

ในการปรับปรุงกองทัพในครั้งนั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงให้กับการปกครองระบอบใหม่ ด้วยความสามารถของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายทหารท่านนี้สามารถดำเนินการให้คณะราษฎรฝ่ายทหาร เข้าไปควบคุมหน่วยงานและกองกำลังสำคัญ ๆ ของกองทัพเอาไว้ได้ แต่การปรับปรุงกองทัพได้ก่อให้เกิดปัญหาในภายหลังคือ

ประการแรก ได้ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก และนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ฝ่ายยุทธการ เมื่อเกิดการบังคับบัญชาแล้วนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน

¹⁰⁰ เล่ห์เหลี่ยม คู่กลโล่ภณ, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์, หน้า 3.

¹⁰¹ ทูลลาบ ล่ามประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475, หน้า 91-92.

อยู่ในฐานะที่เหนือกว่านายพิน เอกพระยาทรงสุรเดช ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ แต่โดยโครงสร้างของกองทัพแล้วตำแหน่งของนายพิน เอกพระยาทรงสุรเดช เป็นตำแหน่งที่ควบคุม ก่าสั่งรบไว้ได้ทั้งหมด รวมทั้งการที่นายพิน เอกพระยาทรงสุรเดช ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการ ทหารบก ซึ่งเป็นหน่วยวางแผนและเคลื่อนย้ายกำลัง จึงทำให้นายพิน เอกพระยาทรงสุรเดชมีอำนาจ ในกองทัพ และในกองทัพพบมาก ในขณะที่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของนายพิน เอกพระยา พหลพลพยุหเสนาฯ เป็นต้องได้รับการสนับสนุน จากผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ฝ่ายยุทธการ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายธุรการ และผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายส่งหวัตรทหารบก

อาจจะเนื่องมาจากว่า นายพิน เอกพระยาพหลพลพยุหเสนาฯ ย่อมมีความสามารถ ทางทหารของนายพิน เอกพระยาทรงสุรเดช จึงได้มอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ๆ เช่น การปรับปรุงกองทัพ งานของผู้บัญชาการทหารบก เป็นต้น แต่ด้วยการปฏิบัติหน้าที่นี้เองที่ทำให้ นายพิน เอกพระยาพหลพลพยุหเสนาฯ ชัดแย้งกับนายพิน เอกพระยาทรงสุรเดช กล่าวคือ อาจจะ ด้วยความเชื่อมั่นในตนเองอย่างที่นายพิน เอกพระยาฤทธิอัคเนย์ เล่าไว้ ทำให้นายพิน เอกพระยา ทรงสุรเดชสั่งงานไป โดยไม่ปรึกษากับนายพิน เอกพระยาพหลพลพยุหเสนา¹⁰² ส่วน พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี เล่าถึงความขัดแย้งระหว่างนายทหารทั้งสองว่า ครั้งหนึ่งนายพิน เอก พระยาพหลพลพยุหเสนาฯ ไปตรวจราชการที่จังหวัดราชบุรี และได้สั่งราชการไปหลายประการ แต่ทว่า นายพิน เอกพระยาทรงสุรเดช" ได้ออกคำสั่งยกเลิกคำสั่ง โดยว่าสั่งการเลอะเทอะ ไม่ชอบด้วยระเบียบราชการ"¹⁰³ ทางด้าน ร.ท.จกมล ไกรฤกษ์ ก็ได้เล่าถึงความขัดแย้ง ระหว่างนายทหารทั้งสองไว้ตอนหนึ่งว่า นายพิน เอกพระยาพหลพลพยุหเสนาฯ ไปเยี่ยมถิ่นกำเนิด ของภรรยาที่จังหวัดกาญจนบุรี พร้อมกับการตรวจและสั่งราชการไปหลายประการ ได้ถูกนายพิน เอกพระยาทรงสุรเดชต่อว่า ว่าทำให้เกิดความเสื่อมเสียในการปฏิบัติราชการที่ออกคำสั่ง ธีอ ประโยชน์ให้จังหวัดกาญจนบุรี¹⁰⁴ จากเหตุการณ์ทั้งสองครั้งนี้ทำให้นายพิน เอกพระยาพหลพล พยุหเสนาฯ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของนายพิน เอกพระยาทรงสุรเดช ไม่พอใจ¹⁰⁵

¹⁰² เล็กอ่อน คู่ภักดิ์, "ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์, หน้า 116.

¹⁰³ พล.ท.ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า 240.

¹⁰⁴ เล่าวรัชนี, ตัวตายแต่ชื่อยัง, หน้า 216-217.

¹⁰⁵ พล.ท.ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้าเดียวกัน

ร่ำรังศักดิ์ เพ็ชรเลิศอนันต์ ได้กล่าววิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างนายทหาร ทั้งสองว่า เนื่องจาก นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชตระหนักว่า การปฏิวัติ พ.ศ.2475 สำเร็จ ลงด้วยความสามารถของตนเองและกลุ่มของตน ตลอดจนการได้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ๆ ทางทหาร ทำให้นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชต้องการที่จะเป็นผู้นำทางทหารเสียเอง คือ ดำรงตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบก ด้วยเหตุดังกล่าวจึงหันไปสนับสนุนพระยามโนปกรณนิติธาดาในการปิด สภาผู้แทนราษฎร เมื่อ 1 เมษายน พ.ศ.2476 รวมทั้งการชักชวนกันลาออกของ 4 ทหารเสือ เมื่อ 10 มิถุนายน พ.ศ.2476 นั้นเป็นกลลวงของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชที่ต้องการลวงให้ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ลาออกตามเพื่ออำนาจจะได้อยู่กับกลุ่มของพระยามโนปกรณ นิติธาดา แล้วนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชคาดหวังว่าตนเองจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบกแทน^{106*}

ประการที่ 2 การปรับปรุงกองทัพของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช โดยการ ลดขนาดกองทัพ ยกเลิกยศนายพล ตลอดจนยกเลิกกรมเสนาธิการ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก เป็นการทำลายเกียรติภูมิศักดิ์ศรีของทหาร ที่ถูกหล่อหลอมด้วยแนวคิดที่ว่า พลังของทหารเป็นพลัง ที่มีอำนาจมากที่สุด ผลประโยชน์ของทหารคือ ผลประโยชน์ของชาติ (ดูบทที่ 3) ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้นายทหารที่ได้รับผลกระทบจากการปรับปรุงกองทัพของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช หันไป ความสนับสนุนนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามแทน (ดูบทที่ 2) และนายทหารของคณะราษฎรส่วนใหญ่ ได้มีบทบาทในการคัดเลือกนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ. 2481 เนื่องจากว่าเป็นสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรประเภทที่ 2

การปรับปรุงกองทัพของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นอกจากจะทำให้เกิด ความขัดแย้งกับนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบกดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ก็ยังทำให้เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มนายทหารบกชั้นผู้น้อยที่นำโดยนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม โดยปรากฏในสำเนาคำพิพากษาคำลพิเคษคดีกบฏ พ.ศ.2482 ว่า หลังจากการเปลี่ยนแปลง การปกครอง 1 เดือน นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช จะย้ายนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามจาก

¹⁰⁶ ร่ำรังศักดิ์ เพ็ชรเลิศอนันต์, "การรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ.2476", หน้า 342-347.

* การวิเคราะห์เรื่องนี้โดยละเอียด ร่ำรังศักดิ์ เพ็ชรเลิศอนันต์ ,บทที่ 5.

ตำแหน่งรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ ไปอยู่ตำแหน่งผู้ช่วยรบ ซึ่งไม่ได้คุมกำลัง รวมทั้งไม่ให้ นายทหารปืนใหญ่และนายทหารฝ่ายเสนาธิการกลุ่มของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นฝ่าย ที่คุมกำลังอีกด้วย ในขณะที่โยกย้ายฝ่ายของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชเข้าคุมกำลังแทน¹⁰⁷ หลักฐานดังกล่าวนี้ได้มีผู้ตีความว่าเป็นหลักฐานที่ทำขึ้นมาภายหลังในสมัยที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายรัฐมนตรี เพื่อจะใส่หลักฐานยัดคัดค้านการการเมือง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลักฐานข้างต้นจะมีปัญหาที่จะต้องตรวจสอบเรื่องความน่าเชื่อถือ ทว่าเราก็สามารถเห็นถึงร่องรอยของความขัดแย้งระหว่างนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชและนายทหารกลุ่มของ นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ว่ามีอยู่จริง

ประการที่ 3 จากการปรับปรุงกองทัพ กลุ่มอนุรักษนิยมมองว่า นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช เป็นผู้มีความคิดและยัดคัดค้านทางการเมืองด้วยความรุนแรง เช่น

หลักฐานชิ้นที่ 1 คือ นายพลตรีพระยาเสนาสงคราม อดีตผู้บัญชากองพลทหารบกที่ 1 รักษาพระองค์ ถูกยิงในเดือนมกราคม พ.ศ. 2475 คณะชาติได้กล่าวว่า นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช เป็นผู้ว่าจ้างให้ยิง¹⁰⁸

หลักฐานชิ้นที่ 2 คือ การปลดโยกย้ายนายทหารในคราวปรับปรุงกองทัพในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 กรณี นายพลตรีพระยาเสนาสงคราม อดีตเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก ถูกปลด กลุ่มทหารนายสิบวิจารณ์ว่า นายพลตรีพระยาเสนาสงคราม เป็นผู้ที่มีความสามารถ อาจจะมากกว่านายพลตรีพระยาประเสริฐสงคราม เสนาบดีว่าการกระทรวงกลาโหมด้วยซ้ำ แต่นายพลตรีพระยาเสนาสงครามถูกปลดเพราะปัญหาความขัดแย้งล้วนตัวกับนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช¹⁰⁹

¹⁰⁷ กษย. สร. 0201.15/30 สำนวนคำพิพากษาคำลหุโทษคดีกบฏ พ.ศ. 2482

¹⁰⁸ กษย. สร. 0201.16/30 รายงานผู้สืบราชการลับ (30 มกราคม 2475)

¹⁰⁹ กษย. สร. 0201.16/30 รายงานผู้สืบราชการลับ (11 กุมภาพันธ์ 2475)

จากการที่นายพินเอกพระยาทรงสุรเดชปรับปรุงกองทัพเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพ ความมั่นคงให้กับการปกครองระบอบใหม่ ทว่า การกระทำดังกล่าวส่งผลกระทบต่อนายทหารกลุ่มอนุรักษ์นิยมและนายทหารของคณะราษฎร ทำให้ภาพลักษณ์ของพินเอกพระยาทรงสุรเดช ต่อกองทหารในกองทัพเป็นไปในทางลบ ซึ่งจากการรายงานของทูตอังกฤษ แจ้งว่า นายพินเอกพระยาทรงสุรเดช ไม่เป็นที่นิยมในกองทัพ¹¹⁰

ระหว่าง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 - 1 เมษายน พ.ศ. 2476 อาจะกล่าวได้ว่า นายพินเอกพระยาทรงสุรเดช เป็นผู้มีบทบาททางการเมืองมาก เนื่องจากมีพรรคพวกมาก ดังจะเห็นได้จากบันทึกส่วนตัวของนายพินเอกพระยาทรงสุรเดชที่เขียนใน พ.ศ. 2482 กล่าวว่ พรรคพวกของนายพินเอกพระยาทรงสุรเดช ในคราวปฏิวัติ 2475 ประกอบด้วย

1. นายพินเอกพระยาพลพลพุกเสนา	ผู้บัญชาการทหารบก
2. นายพินเอกพระยาฤทธิอัคเนย์	ผู้บังคับทหารปืนใหญ่
3. นายพินโทพระประคำล้นนันทายุทธ	เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก
4. นายพินตรีหลวงชำนาญยุทธศิลป์	ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 7
(บางซื่อ)
5. นายพินตรีหลวงส่วลัดีร์รงค์	อาจารย์โรงเรียนนายร้อย
ทหารบก
6. นายพินตรีหลวงสฤทธิยุทธศิลป์	ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 5
(ท่าพระจันทร์)
7. นายร้อยเอกหลวงรณสิทธิพิชัย	อาจารย์โรงเรียนนายร้อย
ทหารบก ¹¹¹ *

¹¹⁰ F.O. 371/17175 Political Situation in Siam

¹¹¹ นรมิตี เศรษฐบุตตร และชาวยุววิทย์ เกษตรศิริ, บันทึกพระยาทรงสุรเดช...

หน้า 23. และ กชย. คร. 0701.34/15 สัมภาษณ์ พล.อ. ส่วลัดีร์รงค์ ส่วลัดีร์รงค์

* ในบันทึกมีแต่รายชื่อ ส่วนตำแหน่งทางทหารเพิ่มเติมโดยผู้เขียน

ตั้งได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า คณะราษฎรไม่ประกอบไปด้วยทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะกล่าวได้ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญคือ จุดมการณ์ร่วมของคณะราษฎร ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช¹¹² น่าจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มดังกล่าวนี้ด้วย เนื่องจากว่าเปลี่ยนแปลงการปกครองมาด้วยกัน

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่มีการปรับปรุงกองทัพในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 ถึงการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐมนูธรรมในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2475 ปัญหาเรื่องทำทัณฑ์ของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชต่อการปกครองระบอบใหม่ ถูกจับตามองโดยสมาชิกคณะราษฎรทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน กล่าวคือ ภายหลังจากความขัดแย้งกับนายพันเอกพระยาพลพลพหุเสนา ในเรื่องการปฏิบัติราชการ นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชได้หันไปให้ความสัมพันธ์กับพระยามโนปกรณนิติธาดา ดังจะเห็นได้ว่านายพันเอกพระยาทรงสุรเดชได้ให้ความสนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของพระยามโนปกรณนิติธาดา แทนที่จะสนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐมนูธรรม

ต่อมาเมื่อเกิดความวุ่นวายในสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2475 เนื่องจากมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคนพากันเข้าไปในสภาฯ ในวันที่รุ่งขึ้นคือ 31 มีนาคม พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี ได้ติดต่อกับนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชเป็นการส่วนตัว ให้นำทหารเข้าไปรักษาความสงบและตรวจค้นอาวุธสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดอำนาจสภาผู้แทนราษฎร¹¹² ทำให้สมาชิกคณะราษฎรเกิดความไม่พอใจ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 มีพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ซึ่งคณะผู้ก่อการพิจารณาว่า การที่พระยามโนปกรณนิติธาดาปิดสภาผู้แทนราษฎรได้ เพราะนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชกับพรรคพวกที่คุมกำลังทหารให้การสนับสนุน¹¹³

¹¹² เล่าก่อน คู่กลโกลณ, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิ์อัคเนย์, หน้า 135.

¹¹³ กชย.สร.0201.15/30 สำนวนคำพิพากษาคำลพิเคษคดีกบฏ พ.ศ. 2482.

อนึ่ง การปิดสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนั้นเป็นการขัดความรู้สึกของผู้ที่นิยมการปกครองระบอบใหม่ ดังที่ ตำรหิ ปัทมะศิริ อดีตบรรณาธิการของ หนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ วารศัพท์ ได้เล่าไว้ในหนังสือของเขาตอนหนึ่งว่า

...การปิดสภา การงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และการเนรเทศหลวงประดิษฐฯ จึงเป็นการกระทบกระเทือนใจของประชาชนให้รู้สึกว่า เป็นการผิดหวังอย่างใหญ่หลวง คำอ้างของรัฐบาลพระยามโนฯ ที่อ้างว่าหลวงประดิษฐฯ เป็นคอมมิวนิสต์ และการกระทำของรัฐบาลที่ปิดสภา งดใช้รัฐธรรมนูญ ตลอดจนการเนรเทศหลวงประดิษฐฯ และการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ เป็นการกระทำเพื่อความปลอดภัยของชาติ โดยเหตุนี้มันไม่เป็นที่เชื่อถือของประชาชนแต่อย่างใด ประชาชนกลับเห็นว่าการกระทำของรัฐบาลพระยามโนฯ เป็นก้าวแรกของการกลับคืนมาสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันเป็นเหตุไม่พอใจโดยทั่วไป... เป็นที่ละจุดละเขื่อนต่อคณะราษฎร และผู้สนับสนุนคณะราษฎร... การกระทำดังกล่าวชวนให้เห็นว่าเป็นการละเมิดต่อรัฐธรรมนูญ จึงเกิดปฏิกิริยาเกิดขึ้นโดยทั่วไป ล้าแดงจากหนังสือพิมพ์เป็นส่วนมาก 114

ทำที่ของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชต่อเหตุการณ์นี้ เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ที่กล่าวกับหนังสือพิมพ์ ประชาชาติ เมื่อ 24 กันยายน พ.ศ. 2476* ความตอนหนึ่งว่า

...ประชาชาติ : "ขณะที่ลาออกได้เท่าคงไม่ปฏิเสธว่า รัฐธรรมนูญอันเป็นมิ่งขวัญที่เรามีอยู่นั้นได้รับการละเมิดล่วงเกิน"

พระยาทรงฯ : "รัฐธรรมนูญกำลังถูกละเมิด" หมายถึง บางมาตราได้ถูกปิดใช้ใหม่" ไม่รู้แน่ชัดว่า ปิดตีหรือปิดเขื่อนนั้นดี" 115

ความคิดเห็นของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชต่อกรณีดังกล่าว หากพิจารณาในแง่ของคณะราษฎร ผู้นำการปกครองระบอบใหม่และรัฐธรรมนูญมาสู่ประเทศสยามย่อมจะต้องเกิดความหวาดระแวงในตัวของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ผู้ที่เป็นหัวหน้าการปกครองชั้นผู้ใหญ่ ผู้ซึ่งควรจะแสดงท่าทีปกป้องการปกครองระบอบใหม่ กลับไม่ได้แสดงความกระตือรือร้นในเรื่องดังกล่าว

114. ตำรหิ ปัทมะศิริ, ปีสิบเจ็ดรัฐบาลใน 26 ปี (พระนคร : บริษัทการพิมพ์ดีดส์ลาร์, 2503), หน้า 24-25.

115. ประชาชาติ, 22 กันยายน 2476.

*

การสัมภาษณ์ในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2476 แต่บทสัมภาษณ์ถูกตีพิมพ์ ในวันที่ 22 กันยายน

ครั้งต่อมา กลุ่มนายทหารหนุ่มที่นำโดยนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามและนายนาวาเอก หลวงคู่กล้า คับคิดยึดอำนาจกลับคืนจากพระยามโนปกรณนิติธาดา เพื่อดำเนินการให้มีการเปิดสภา ผู้แทนราษฎร และใช้รัฐธรรมนูญอีกครั้งหนึ่ง นายทหารกลุ่มนี้ได้ชักชวนให้นายพันเอกพระยาพลพล พหลพยุหเสนา ให้ร่วมมือและรับเป็นหัวหน้า คณะผู้ก่อการยึดอำนาจ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ได้ชักชวนให้นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ เข้าร่วมด้วย แต่ทว่าได้รับการปฏิเสธ¹¹⁶ ในที่สุด การรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ก็ได้เกิดขึ้นและประสบความสำเร็จโดยปราศจากการต่อต้าน นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชได้ให้ความเห็นต่อกรณีการรัฐประหารตอนหนึ่งว่า

"...ก่อนวันที่ 20 ได้ออกไปพักที่ปากเกร็ดและกลับมากรุงเทพฯ ภายหลังวันที่ 20 แล้วหลายวัน" "รู้เรื่องที่เกิดขึ้นเมื่อยังอยู่ปากเกร็ด แต่ไม่ใช่รู้ในวันที่ 20 ที่เดียว ไม่มีใครบอกและไม่มีใครส่งข่าวไป แต่ได้ทราบเหตุการณ์เมื่อหนังสือพิมพ์ไปถึง ได้ทราบจากหนังสือพิมพ์เท่านั้น ไม่รู้สักต้นต้นหรือแปลกใจอะไรมาจนกว่าจะรู้ว่าเหตุการณ์จะเกิดขึ้นเช่นนี้..."¹¹⁷

ความเห็นของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชข้างต้น หากพิจารณาโดยผิวเผินจะเห็นว่า การที่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่เข้าร่วมการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เพราะไม่อยู่ในกรุงเทพฯ ไม่มีใครบอกให้ทราบ แต่ในตอนท้ายของบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า "ไม่รู้สักต้นต้นหรือแปลกใจอะไร เพราะรู้ว่า เหตุการณ์จะเกิดขึ้นเช่นนั้น" เป็นการแสดงให้เห็นว่านายพันเอกพระยาทรงสุรเดชล่วงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า การที่ไม่ร่วมมือด้วยอาจจะตีความได้ว่า นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่ต้องการจะยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอีกต่อไป หรืออาจจะตีความได้อีกว่าการที่ลาออกจากราชการไปแล้วและไม่ได้คุมกำลังอีกต่อไปจึงไม่ร่วมมือด้วย หรือไม่ต้องการร่วมมือกับคณะราษฎรอีกต่อไป

¹¹⁶ เล็กอน คู่กล้า, ชีวิตทางการเมืองของพ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์, หน้า 191.

¹¹⁷ ประยาธาศิ, 22 กันยายน 2476. (คัดเส้นใต้โดยผู้เขียน).

อย่างไรก็ตาม กลุ่มนายทหารที่เคยสละรับสละนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช เช่น นายพันตรีหลวงชำนาญยุทธศิลป์ หรือนายพันโทพระสิทธิเรืองเดชพล ผู้บังคับการกรมทหารราบ เป็นต้น ก็ได้ให้ความร่วมมือในการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ด้วย

ภายหลังการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ได้จัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นใหม่ อดีตกลุ่ม 4 ทหารเสือ ได้กลับเข้ารับราชการอีกครั้งหนึ่ง โดยนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นอกจากจะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรื แล้วก็ยังได้เป็นผู้บัญชาการทหารบกอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ไปดำรงตำแหน่งปลัดพลเรือนกระทรวงกลาโหม ส่วนนายพันโทพระประคำลัมพิทยาบุตร ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง เจ้ากรมยุทธศึกษา สำหรับนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ไม่ได้กลับเข้ารับราชการทันที โดยภายหลังจากการรัฐประหารได้รับการทาบทามจากนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา และนายพันเอกหลวงวิบูลสงครามให้กลับเข้ารับราชการ แต่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชตอบปฏิเสธ¹¹⁸

หลังจากนั้นคณะรัฐบาลได้พยายามชักชวนให้นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชเข้าร่วมงานอีกหลายครั้ง โดยครั้งหนึ่งนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้มอบหมายให้นายพันตรีหลวงชำนาญยุทธศิลป์และพันตรีหลวงพรหมโยธีไปเชิญให้นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชเข้าร่วมงานกับรัฐบาล แต่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชก็ยังคงปฏิเสธ¹¹⁹

วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2476 นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชกลับจากท่องเที่ยวภาคเหนือ* ในครั้งนี้ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนามอบหมายให้นายพันโทพระประคำลัมพิทยาบุตรไปเชิญให้นายทหารท่านนี้กลับเข้ารับราชการ¹²⁰

¹¹⁸ ประชัชชาติ, 22 กันยายน 2476

¹¹⁹ ไทยใหม่, 24 กันยายน 2476

¹²⁰ ไทยใหม่, 24 กันยายน 2476

* ข้อสังเกตคือนับแต่เกิดการรัฐประหาร 20 มิถุนายน 2476 นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่ค่อยจะได้อยู่ในพระนคร เช่น 29 มิถุนายน - 17 กันยายน 2476 ไปท่องเที่ยวภาคเหนือ 28 กันยายน พ.ศ. 2476 เดินทางไปยุโรป เมื่อกลับมาก็เดินทางไปพม่าและอินเดีย เป็นต้น

สำหรับการมองของคณะราษฎร เห็นว่าการไม่ยอมกลับเข้ารับราชการเพราะ นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ต้องการที่จะดำรงตำแหน่งบังคับบัญชาทหาร เช่น รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม ซึ่งไม่อาจจะทำความตกลงกันได้¹²¹ ทางด้านนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ได้ให้เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมกับรัฐบาลว่า "เวลานี้การบริหารของชาติก็มิผู้มีความสามารถเพียงพอ แล้วจึงว่าไม่จำเป็น ถ้าขาดผู้บริหาร ซึ่งจำเป็นโดยแท้เมื่อใดก็จะเข้าร่วมเมื่อมัน¹²² ศาสดาของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชดังกล่าว อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงความไม่ต้องการ เกี่ยวข้องกับรัฐบาลหรือคณะราษฎรหรืออาจจะมองจากอุปนิสัยของนายทหารท่านนี้ว่าเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง โดยวิเคราะห้มีงานของสัวรวจ ภาณุฉนสิทธิ์ อดีตนายทหารคนสนิท ของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ที่กล่าวถึงสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังการที่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่ยอมร่วมงานกับรัฐบาลว่า "ท่านไม่สามารถจะปฏิบัติได้ เพราะตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษานั้น ไม่เหมาะสมกับคุณความสามารถและความรู้หลักของท่านที่ได้ร่ำเรียนมา¹²³ อาจจะสรุปได้ว่า จากการที่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชปฏิเสธที่จะเข้าร่วมงานกับรัฐบาลหลายครั้ง ได้ก่อให้เกิดความหวาดระแวงที่คณะราษฎรมิได้อนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช เข้มมากขึ้น แต่ในที่สุด นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชก็กลับเข้ารับราชการ โดยเป็นนายทหารประจำกรมยุทธการทหารบก ในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2476 ต่อมาในวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2476 นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช พร้อมด้วยนายพันโทพระประคำล้นศึกษาบุตรได้เดินทางไปดูกิจการทหารในยุโรป

¹²¹ กขย.สร.0201.15/30 สิวเนาคำพิพากษาคำลสิค คังคดีกบฏ พ.ศ.2482 และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์, "เหตุการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการแบ่งชิงอำนาจ ระหว่างผู้ก่อการ" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า 239

¹²² ประชาธิปไตย, 20 กันยายน 2476

¹²³ สิวรวจ ภาณุฉนสิทธิ์, ท.ส.พระยาทรงสุรเดช, หน้า 75.

กบฏวระเคยได้ทำให้คณะราษฎรหวาดระแวงมากยิ่งขึ้นว่า นายพันเอกพระยา
ทรงสุรเคยจะให้ความสนับสนุนกลุ่มอนุรักษนิยมกล่าวคือ ก่อนหน้าที่จะเกิดกบฏ นายพันเอกพระยา
ทรงสุรเคยได้พูดกับ นายสงวน ตูลารักษ์ว่า คณะเจ้าจะทำร้ายผู้ก่อการ และยังได้กล่าวอีกว่า
ปล่อยให้นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาและนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามจัดการกันเอง¹²⁴
เมื่อเกิดกบฏขึ้น นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้โทรเลขให้ นายพันเอกพระยาทรงสุรเคย
กลับมาช่วยปราบกบฏ แต่ได้รับการปฏิเสธ¹²⁵ การที่นายพันเอกพระยาทรงสุรเคย ซึ่งเป็น
นายทหารชั้นผู้ใหญ่ในคณะราษฎรไม่แสดงความกระตือรือร้นในการช่วยปราบกบฏ แสดงให้เห็นถึง
แนวโน้มที่แสดงว่านายพันเอกพระยาทรงสุรเคย ไม่ได้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับคณะราษฎร
อีกต่อไป นอกจากจะไม่สนใจที่จะร่วมมือในการทำงานของคณะราษฎร เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ชี้ท่า
ว่าจะเป็นอันตรายต่อการปกครองระบอบใหม่ก็ไม่ได้แสดงอาการปกป้องอีกด้วย ด้วยเหตุดังกล่าว
ความหวาดระแวงที่ว่า นายพันเอกพระยาทรงสุรเคยจะเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบใหม่
จึงมีมากขึ้นเรื่อย ๆ¹²⁶ โดยเฉพาะเมื่อนายพันเอกพระยาทรงสุรเคยได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์
ไทยใหม่ ฉบับวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2481 ในเชิงวิพากษ์วิจารณ์คณะราษฎรที่ดำรงตำแหน่ง
คณะรัฐมนตรีอยู่ ความตอนหนึ่งว่า

...เราก่อการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 24 ก็ด้วยความประสงค์ที่จะ
ให้อำนาจเปลี่ยนมือมาเป็นของราษฎร ไม่ใช่เปลี่ยนอำนาจจาก
พระมหากษัตริย์มาเป็นของเรา (พวกก่อการ) หากเรามุ่งหมายและทำ
อย่างประการหลัง ก็จะไม่เรียกว่า เปลี่ยนการปกครองต้องเรียกว่า
ชิงอำนาจ ผมเชื่อว่าเป็นความประสงค์ของราษฎรที่ใ้อังการปกครอง
บ้านเมืองของตนเอง การที่ผมปลีกตัวออกเสียจากหน้าที่บริหาร เมื่อ
พ.ศ. 2476 มิใช่เห็นว่าผมทำไม่ถูก ผมควรจะก้าวอำนาจไว้ก่อน แต่ผม
ได้บอกแล้วว่า ผมมิได้ตั้งใจชิงอำนาจ เมื่อราษฎรได้อำนาจแล้ว
ก็หมดธุระของผม ต่อขึ้นไปเป็นหน้าที่ของราษฎรที่จะจัดการปกครอง
บ้านเมืองของตนเอง¹²⁷

¹²⁴ กข.สร.0201.15/31 สำนวนคำพิพากษาคำลึงค์คดีกบฏ พ.ศ. 2482

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน, เล่มก่อน คู่ภโธภณ, ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์,
หน้า 233.

¹²⁶ กข.สร. 0201.15/31 สำนวนคำพิพากษาคำลึงค์คดีกบฏ พ.ศ. 2482

¹²⁷ ไทยใหม่, 10 สิงหาคม 2481.

คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าว อาจจะพิจารณาได้ว่าเป็นการกล่าวเลียดสิทธิ์รัฐบาลและคณะผู้ก่อการ หรือ อีกนัยหนึ่งก็คือ นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ได้แสดงตัวเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับคณะผู้ก่อการ ทำให้ความหวาดระแวงเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การสับกุนนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ใน พ.ศ. 2481 และโดยการศึกษาของศาลก็เห็น พ.ศ. 2482 นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชถูกตัดสิน ว่ามีความผิดฐานเป็นอันตรายต่อการปกครองระบอบใหม่ จึงถูกเนรเทศให้ไปยังอินโดจีน

ปัญหาเรื่องฐานอำนาจทางการเมืองและฐานอำนาจทางการทหาร จะเป็นปัจจัย หนึ่งที่จะกำหนดความเป็นผู้นำของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช แม้ว่าภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชจะมีอำนาจทางการเมืองและการทหารมาก แต่จากการ ที่ลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองและการเมืองเมื่อ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2476 และกลับมารับราชการ ใหม่ เมื่อ 22 กันยายน พ.ศ. 2476 ตลอดจนการไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ทำให้ฐาน อำนาจขาดช่วงไปไม่ติดต่อกัน อีกทั้งเมื่อกลับเข้ารับราชการแล้วก็ได้เดินทางไปต่างประเทศเกือบ จะตลอดเวลา เช่น ระหว่างกรกฎาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2477 เดินทางไปดูกิจการทหารที่ ยุโรป สิงหาคม - มีนาคม พ.ศ. 2477 ไปประเทศพม่าและอินเดีย เมษายน - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 เดินทางไปประเทศจีน เป็นต้น นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชกลับมารับราชการใหม่ อีกครั้งหนึ่งเมื่อ 8 เมษายน พ.ศ. 2479 โดยเป็นนายทหารประจำกรมเสนาธิการทหารบก ตั้งแต่ 15 เมษายน พ.ศ. 2479 ไปรับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนรบที่จังหวัดเชียงใหม่

การที่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชใช้เวลาเดินทางไปต่างประเทศและการไม่ เข้าร่วมกิจกรรมกับคณะราษฎร ทำให้ฐานอำนาจที่จะสนับสนุนนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชอ่อนตัวลง ประกอบสถานการณ์ในขณะนั้นเปลี่ยนไป คือ อำนาจทั้งทางการเมืองและการเมืองตกอยู่กับนาย พันเอกพระยาหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการทหารบก และนายพันเอกหลวงพิบูล สงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถึงแม้ว่าบรรดานายทหารที่เคยสนับสนุนนายพันเอก พระยาทรงสุรเดช เช่น นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป์ นายพันเอกพระสิทธิเรืองเดชพล และบรรดาลูกศิษย์ที่เข้าควบคุมกองทัพอหาราบจะคงอยู่และเปรียบได้กับฐานอำนาจให้กับนายพันเอก พระยาทรงสุรเดช แต่ที่ว่าอยู่ในสภาพที่จะเคลื่อนไหวให้การสนับสนุนนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ได้ไม่สะดวก เนื่องจากว่าโดยการบังคับบัญชาแล้วนายทหารทั้งหมดอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ได้รับการหวาดระแวงจากคณะราษฎรถึงทำที่ผิดต่อการปกครองระบอบใหม่อีกด้วย จนอาจจะกล่าว ได้ว่านายพันเอกพระยาทรงสุรเดชถูกกีดกันทางการเมืองและการทหาร ทำให้ไม่มีโอกาสสร้าง ฐานอำนาจทางการเมืองและการทหารได้อย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง แม้ว่านายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ตั้งโรงเรียนรบที่เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2479 ซึ่งมีความสำคัญเทียบเท่ากับโรงเรียนเสนาธิการทหารบก อันจะเป็นฐานอำนาจทางการทหารให้กับนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชได้ แต่ทว่าการทำงานทุกขั้นตอนของโรงเรียนรบแห่งนี้จะต้องผ่านการอนุมัติและความเห็นชอบจากพันเอกหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทำให้นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่สามารถสร้างฐานอำนาจได้อย่างสะดวก

ข้อสรุป คือว่าการที่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่สามารถขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองได้ใน พ.ศ. 2481 นั้นอาจจะเนื่องมาจาก

ประการแรก .ผลจากการปรับปรุงกองทัพ ทำให้ขัดแย้งกับนายทหารของคณะราษฎร และทหารที่ได้ผลกระทบจากการปรับปรุงกองทัพทั้งด้านวิชาชีพทหาร ความก้าวหน้าในราชการ ตลอดจนศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของทหารได้รับการกระทบกระเทือน จึงทำให้ความนิยมของทหารที่มีต่อนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชลดลง จนกระทั่งไม่สามารถนำเอาอำนาจทางทหารมาสนับสนุนและสร้างฐานอำนาจทางการเมืองได้

ประการที่สอง คือ ท่าทีของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชต่อการปกครองระบอบใหม่ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้คณะราษฎรหวาดระแวงว่านายพันเอกพระยาทรงสุรเดช อาจจะฝักใฝ่กับกลุ่มนิยมเจ้า ซึ่งอาจจะกระทบกระเทือนต่อการปกครองระบอบใหม่ และเป็นอันตรายต่อคณะราษฎรเอง จึงทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกคณะราษฎร

ประการสุดท้าย เนื่องจากการที่นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและการทหารอย่างจริงจัง ระหว่าง 22 กันยายน พ.ศ. 2476 จนถึง 8 เมษายน พ.ศ. 2479 ประกอบการเดินทางไปต่างประเทศเกือบจะตลอดเวลา และไม่ได้คุมกำลังหรือกำกับหน่วยงานสำคัญ ทำให้ไม่มีโอกาสสร้างความต่อเนื่องและสร้างเสถียรภาพให้กับฐานอำนาจทางการเมือง และการทหารของตนอย่างพอเพียงที่จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชให้ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้

หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เกิดเมื่อ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443

ณ จังหวัดอยุธยา เป็นบุตรคนที่ 2 ของนายเลียงและนางลูกจันทร์ พนมยงค์ มีพี่น้องทั้งหมด 8 คน เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 4 คน อดามารดาประกอบอาชีพทอผ้า หลังจากจบการศึกษาเบื้องต้นที่อยุธยา อดามารดาส่งให้มาเรียนต่อที่วัดเบญจมบพิตรแต่เรียนอยู่เพียงปีเดียว ก็กลับไปอยุธยาและได้สอบไล่ได้ชั้นมัธยม 6 เมื่อ พ.ศ. 2457 จนกระทั่ง พ.ศ. 2460 จึงได้เข้ามศึกษาที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2463 ปรีดี สามารถสอบชิงทุนได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงยุติธรรมให้ไปศึกษาวิชากฎหมายต่อที่ประเทศฝรั่งเศส เคส ปรีดีจบการศึกษาระดับปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยปารีส ในระหว่างที่อยู่ปารีสได้ร่วมกับเพื่อนนักเรียนไทยในยุโรปก่อตั้งคณะราษฎร เพื่อคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาก็เดินทางกลับประเทศไทย เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ประจำโรงเรียนกฎหมาย ที่โรงเรียนกฎหมายนี้เองที่ ปรีดี ได้เผยแพร่แนวคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปยังหมู่ลูกศิษย์และเพื่อนร่วมงาน ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ปรีดี ในฐานะ "หัวหน้าคณะราษฎรฝ่ายพลเรือน" ได้นำพลเรือนเข้าร่วมกับทหารบก ทหารเรือ เปลี่ยนแปลงการปกครอง¹²⁸ และได้รับหน้าที่สำคัญเป็นผู้ร่างคำแถลงการณ์การยึดอำนาจ รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวฯ ด้วยเหตุดังกล่าว หลวงประดิษฐมนูธรรม จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น "มันสมอง" ของคณะราษฎร

ในลายตาของนักการทูตต่างประเทศที่ เคยติดต่อกับหลวงประดิษฐมนูธรรม ต่างก็ชื่นชมและยกย่องในความสามารถของหลวงประดิษฐมนูธรรม ดังเช่น Sir Josiah Crosby กุศของอังกฤษประจำสยามได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาตอนหนึ่งว่า "หลวงประดิษฐ คือ สัญลักษณ์ของกลุ่มปัญญาชนในสยาม หลวงประดิษฐเป็นคนที่จริงจัง และอาจจะเป็นผู้ที่มีความสามารถมากที่สุดในกลุ่มผู้ก่อการ"¹²⁹ อย่างไรก็ตามการยอมรับของต่างประเทศเพียงอย่างเดียว ไม่อาจจะเป็นแรงผลักดันให้หลวงประดิษฐมนูธรรมได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

¹²⁸

ประวัติของหลวงประดิษฐมนูธรรม ดู ชวลิต ทรงกิตติ, "การต่อสู้ทางการเมืองของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ (พ.ศ. 2475-2490)" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531) และ กวีวรรณ เข็มธวีรสกุล, ปฐมภรณ์ทางการเมืองของ ปรีดี พนมยงค์, บทที่ 1

¹²⁹

Sir Josiah Crosby, Siam : The Crossroad, p. 4

ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่อาจจะขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองได้เริ่ม พอจะกล่าวได้ว่ามีสาเหตุเนื่องมาจาก

ประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หลวงประดิษฐมนูธรรมได้ร่างแถลงการณ์การปิดอำนาจ ถ้อยคำที่ใช้ไปสักระยะก็กล่าวโทษฝ่ายเจ้าตั้งความต่อนหนึ่งว่า "รัฐบาลของกษัตริย์มิได้ปกครองประเทศเพื่อราษฎร รัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส ซึ่งเรียกโพธิ์บ้าง ข้าบ้าง ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่าประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง..."¹³⁰ แถลงการณ์ดังกล่าวกระทบกระเทือนใจผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ทำให้เกิดความหวาดกลัวว่าจะมีการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ และปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ เช่นเดียวกับที่เกิดการปฏิวัติในประเทศโซเวียตรัสเซีย

เมื่อมีการร่างพระราชทานรัฐธรรมนูญ ฉบับถาวร ฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ได้มีข่าวลือว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าจะนำลัทธิบางประเทศมาเผยแพร่" ซึ่งนายร้อยโทประยูร ภมรมนตรี ได้กล่าวว่า "ถ้าใช้คำว่าคณะกรรมการราษฎร พึงดูเป็นโซเวียต พึงไม่ลืมหิต"¹³¹ จากคำกล่าวของนายร้อยโทประยูร ดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของความคลางแคลงใจในตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม จากพระมหากษัตริย์ กลุ่มนิยมเจ้า เป็นภาวติความว่า "โซเวียต" มีความหมายเท่ากับ "คอมมิวนิสต์"¹³²

¹³⁰ ประเสริฐ บัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (พ.ศ. 2475-2517), หน้า 6-7

¹³¹ รล. 38/2475, 26 พฤศจิกายน 2475, อ้างถึงใน อารังศักดิ์ เพียรเลิศอนันต์, "รัฐประหาร 20 มิถุนายน 2476", หน้า 128

¹³² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น ได้เกิด
 ข่าวลือว่าเค้าโครงการฉบับนี้เป็นคอมมิวนิสต์¹³³ กรุงเทพฯ วารศัพท์ ฉบับ 19 มีนาคม 2475
 ได้แสดงความคิดเห็นต่อกรณีนี้ว่า "เราเห็นว่าข่าวจุกคัลนี้คงเกิดเพราะความอิจฉาริษยาของ
 บุคคลบางจำพวกเปิ่นแน่แท้ ฉะนั้นขออย่าให้ผู้อ่านของเราอย่าได้เชื่อในข่าวอันเหลวไหลหยาบล
 มิได้มีเลย"¹³⁴

ในขณะที่เกิดข่าวลืออยู่กัน นายวิลาส โอล์สถานท์ ผู้ก่อการท่านหนึ่งได้
 ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ วารศัพท์ เมื่อ 19 มีนาคม พ.ศ. 2475 เกี่ยวกับเค้าโครง
 การเศรษฐกิจตอนหนึ่งว่า

... อันที่จริงเรื่องคอมมิวนิสต์นี้ ดูเป็นหน้าปากคอกสำหรับใคร ๆ ที่ไม่ย่อใจ
 ใครจะซัดป้ายเล่นอย่างสนุกและง่ายตาย ข้าพเจ้าขอบอกกล่าวเสียตั้งแต่ต้น
 ว่า พวกเรทำทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ได้มีใครสักคนที่ชอบลัทธิ
 คอมมิวนิสต์ และก็ไม่ได้มีใครสักคนใดคนหนึ่งเป็นคอมมิวนิสต์เลย ท่านอย่า
 เชื่อเขาง่าย ๆ จนกว่าจะได้พิสูจน์ความจริงเสียก่อน .การเข้าใจโดยอุปทาน
 นั้นร้ายนัก เป็นเรื่องให้ความมอญุดธรรมแก่คนไม่มีความผิดโดยไม่มีมูล ...¹³⁵

นอกจากนี้ยังมีใช้นามว่า 202 เล่นอบทความชื่อ "เกมการเมือง" ตีพิมพ์ใน
 หนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ วารศัพท์ ฉบับ 29 มีนาคม พ.ศ. 2475 โดยกล่าวว่ข่าวว่าดังกล่าวมาจาก
 นักการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยให้ความเห็นว่า

... ใคร ๆ ก็ยอมชิมซาบติว่า คนไทยยังลัทธิคอมมิวนิสต์แบบโซเวียตรัสเซีย
 เพียงใด ยังรัฐบาลด้วยก็ยิ่งทั้งเกลียดทั้งกลัว เปิ่นอย่างยิ่งอยากจะขอถามท่าน
 ทั้งหลายว่า มีอะไรบ้างที่หลวงประดิษฐเข้ามาแล้วล่อให้ เห็นว่า เธอเป็นคอมมิวนิสต์
 ไม่มีเลยก็เดียว ฉะนั้นก็ลงความเห็นได้ว่า ได้มีผู้มุ่งร้ายต่อหลวงประดิษฐเอง
 หรือโครงการเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐเล่นอดณะรัฐมนตรี ...¹³⁶

¹³³ กรุงเทพฯ วารศัพท์, 19 มีนาคม 2475.

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

¹³⁵ กรุงเทพฯ วารศัพท์, 21 มีนาคม 2475.

¹³⁶ 202, "เกมการเมือง," กรุงเทพฯ วารศัพท์ (29 มีนาคม 2475), หน้า 4,

จากข่าวข้างต้นทำให้เราเห็นว่า มีความเห็นบางส่วนเห็นว่า มีผู้ต้องการขจัด
หลวงประดิษฐมนูธรรมออกจากบทบาททางการเมือง โดยใช้ปัญหาคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทย
หวาดกลัวมา เป็นวิธีในการกำจัดหลวงประดิษฐมนูธรรม เนื่องจากการรับรู้การปฏิวัติใน
ไซบีเรียที่รัสเซียใน พ.ศ. 2460 ว่า เจ้านาย เจ้าของที่ดินถูกกล่าวอย่างทารุณ รวมทั้งมีการ
ประกาศยึดที่ดินเป็นของรัฐอีกด้วย

อย่างไรก็ตามปัญหาคอมมิวนิสต์ก็ทำให้เกิดขัดแย้งในความคิดเห็นภายใน
คณะราษฎร ดังจะเห็นจากการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อ
28 มีนาคม พ.ศ. 2475 ในขณะที่นายหันเอกพระยาทรงสุรเดช นายหันโทพระประคำล้นพิทยาบุตร
ให้การสนับสนุนฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา ส่วนนายหันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายหันเอก
พระยาฤทธิ์อัคเนย์ และนายหันโทหลวงพิบูลสงครามคัดออกเสียง ประการสำคัญคือ พระยามโนปกรณ
นิติธาดาได้ถือโอกาสปิดสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 โดยกล่าวว่าความเห็น
ของคณะรัฐมนตรีแยกชน 2 ทาง ซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงจึงต้องปิดสภาผู้แทนราษฎร

12 เมษายน พ.ศ. 2476 หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องเดินทางไปต่างประเทศ
โดยรัฐบาล เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ปีละ 1,000 ปอนด์ ในวันที่หลวงประดิษฐมนูธรรมออกเดินทางจาก
ท่าเรือโอ ไปยังสิงคโปร์ เพื่อจะเดินทางต่อไปยังฝรั่งเศส ได้มีประชาชนจำนวนมากและผู้ก่อ
การส่วนใหญ่ได้เดินทางไปส่งด้วยความอาลัย เช่น นายหันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายหันโท
พระประคำล้นพิทยาบุตร นายนาวาโทหลวงคุ้มลาภัย ฯลฯ ส่วนนายหันโทหลวงทัศนัยนิยมศึก
นายร้อยโททวน วิชัยชัช และนายจรรยา สิบแสง ได้เดินทางออกไปส่งจนกระทั่งถึงสิงคโปร์¹³⁷

13 เมษายน พ.ศ. 2476 พระยามโนปกรณนิติธาดาได้ประกาศว่า เค้า
โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นโครงการคอมมิวนิสต์ พร้อมกับกล่าวว่าพระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้¹³⁸ ภายหลัง
จากนั้นได้มี "สมุดปกขาว" ออกเผยแพร่โดยพระยามโนปกรณนิติธาดา กล่าวว่า หนังสือดังกล่าว
เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อ "สมุดปกเหลือง" หรือเค้าโครง

¹³⁷ ไทยใหม่, 12 เมษายน 2476.

¹³⁸ ไทยเขมรรวมข่าว, 5: 247 (เสาร์ที่ 22 เมษายน 2476)

การเค่งขริกริกของหลวงประดิษฐมนูธรรม ทำให้เกิดแนวโนมที่เชื่อว่าหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นคอมมิวนิสต์ตามขอกล่าวหา โดยมีลุ่มตปทขาวเป็นเล็มือหลักฐานสนับสนุนขอกล่าวหา ดังกล่าวว่าเป็นจริง

ภายหลังการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 นายพันเอกพระยา พลพลพบุหเส่นาได้จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้น ซึ่งหนังสือพิมพ์กลุ่มนิยมเจ้าในเครือสยามฟรีเพรสส์ เช่น กรุงเทพฯเดลิเมต ได้สร้างภาพว่า นายพันเอกพระยาพลพลพบุหเส่นาและคณะรัฐประหาร มีแนวโนมเป็นคอมมิวนิสต์ โดยวิจารณ์ทให้ล้มกาชของ นายพันเอกพระยาพลพลพบุหเส่นา ใน เดลิเมต วันจันทร์ ฉบับ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ที่กล่าวว่า "หลวงประดิษฐคือแกนขา ของเรา" ต่อการวิพากษ์วิจารณ์ของกรุงเทพฯเดลิเมตดังกล่าว นายพันเอกพระยาพลพลพบุหเส่นา ได้เชิญให้หม่อมหลวงฉ้วน อิศรศักดิ์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯเดลิเมต เข้าพบที่ วังปารุสกวัน เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เพื่อชี้แจงต่อข่าวข้างต้น ดังคำชี้แจงตอน หนึ่งว่า "ข้าพเจ้าขอรับรองด้วยเกียรติยศว่า คราบไตที่เข้าพเจ้ามีอินฟลูเอนเซียอยู่ในวงราชการ จะไม่มีคนหนึ่งคนใดในวงงานของรัฐบาลเป็นคอมมิวนิสต์เลย ¹³⁹

มูลเหตุที่กล่าวข่าวลือในห่านองนั้น เนื่องมาจากว่า มีข่าวว่าทางรัฐบาลจะ เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับพร้อมกับการให้เข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลใหม่ ปัญหา เรื่องคอมมิวนิสต์ยังคงเป็นปัญหาที่เปราะบางสำหรับกาการเมืองของสยามในเวลานั้น และอาจจะ นำความยุ่งยากมาสู่กาการเมืองได้โดยจะเห็นได้จาก ความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯวารศัพท์ ฉบับวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ความตอนหนึ่งว่า

... สิ่งที่เรากับรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา เห็นพ้องกันมีอยู่ข้อหนึ่งและเปเน ข้อเดียวที่เราร่วมความเห็นกับรัฐบาลที่แล่วมาคือนโยบายแอนตี้คอมมิวนิสต์ เรื่องคอมมิวนิสต์เรา เปเนหนังสือพิมพ์ที่ค่อนข้างจะออกเสียงดัง ถ้าแมจะเชื่อ คอมมิวนิสต์ (Communist Elements) ก็อปนอยู่แม้นิดเดียว เราจะขอ คัดค้านและต่อสู้ตามหน้าที่ของเรากจนกว่าจะถูกปิดปาก เราปฏิญาณแล่วว่า เราจะบอมเสียงลละทุกอย่างเพื่อป้องกันคอมมิวนิสต์อันเปเน ภัยของโลก มิให้มาเยี่ยมกลายหรือมาตั้งหลักปักฐานอยู่ในเมืองอิตรของเราคือกรุงสยามนี้

จากคำแถลงการณ์ของรัฐบาลที่ว่าจะไม่ทำเนิมนโยบายใด ๆ ตาม
หลักคอมมิวนิสต์เลย สำคัญ เป็นสิ่งที่พึงประสงค์อย่างเหลือล้น
สำหรับชาวสยามส่วนรวม ...¹⁴⁰

ทางด้าน ไทยเขมรรวมเข้า ฉบับ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2476 ได้เสนอความคิดเห็นของ นายพันเอกพระยาพลพลพหุเสนา ต่อเรื่องการกลับมาของหลวงประดิษฐมนูธรรมว่า ยังไม่คิดจะเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับในเวลานั้น เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมมิได้เป็นคอมมิวนิสต์จริง ตามข้อกล่าวหา และอาจจะเป็นเหตุทำให้คนเชื่อในข่าวลือ เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดใหม่แล้วจึงจะเรียกให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับพร้อมกับให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้สอบสวนหลวงประดิษฐมนูธรรมว่ามีความผิดจริงหรือไม่ หากพิสูจน์ได้ว่าไม่มีความผิดก็จะเชิญให้เข้าร่วมกับคณะรัฐบาลต่อไป¹⁴¹
ประยาธยาดี ฉบับ. 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2476 ได้เสนอความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกับนายพันเอกหลวงพระยาพลพลพหุเสนา ที่ว่า การกลับมาของหลวงประดิษฐมนูธรรมควรจะเป็นหลังจากการเลือกตั้งครั้งใหม่ มิฉะนั้นการสอบสวนนั้นอาจจะถูกกล่าวหาว่าไม่มีความยุติธรรม เป็นการเข้าข้างหลวงประดิษฐมนูธรรมซึ่งเป็นผู้ก่อการด้วยกัน¹⁴²

แม้ว่ารัฐบาลจะหวาดเกรงว่าปัญหาคอมมิวนิสต์ เป็นปัญหาสำคัญทางการเมืองในเวลานั้น อย่างไรก็ตามในส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประยาชนส่วนรวมทั้งหนังสือพิมพ์บางฉบับเริ่มมีการเคลื่อนไหวที่จะเรียกร้องให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศสยาม เริ่มด้วยนายมังกร สามีเล่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ได้เสนอต่อนายกรัฐมนตรีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2476 เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศ¹⁴³
ติดตามมาด้วยข่าวอยุธยาจำนวน 71 คน ประกอบด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน ครู ทนายความ พ่อค้า ฯลฯ ได้ร่วมลงนามร้องเรียนมายังรัฐบาลให้เรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับ¹⁴⁴ นอกจากนี้

¹⁴⁰ "การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเป็นครั้งที่ 3", กรุงเทพวารศัพท์ (23 มิถุนายน 2476), หน้า 4 (

¹⁴¹ ไทยเขมรรวมเข้า, 5: 258 (เสาร์ที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2476), หน้า 8.

¹⁴² "หลวงประดิษฐมนูธรรม," ประยาธยาดี (26 กรกฎาคม 2476), หน้า 5.

¹⁴³ กจย (2). สร 0201. 73/1 หลวงประดิษฐมนูธรรม

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน

หนังสือพิมพ์ เฉลิมประเทศ ฉบับ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2476 ได้เล่นบทความชื่อ "ประชาชนชาติไทยต้องการตัวหลวงประดิษฐา กลับมาประเทศสยาม" โดยให้เหตุผลหลวงประดิษฐมูธรรมเป็นผู้ที่รักชาติรักราษฎร การที่ต้องเดินทางไปต่างประเทศก็เพราะกลอุบายของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาและพรรคพวก ซึ่งเป็นการกระทำโดยอำนาจพลการ การที่มีเสียงเรียกร้องให้หลวงประดิษฐมูธรรมกลับเพื่อจะได้มาแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชาติ¹⁴⁵

ในที่สุดทางรัฐบาล โดยกรมโฆษณาการ ได้มีแถลงการณ์เรื่องหลวงประดิษฐมูธรรม ตามประกาศลงวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2476 ชี้แจงว่า หลวงประดิษฐมูธรรมได้รับรองว่าพร้อมที่จะร่วมมือกับรัฐบาลตามหลักนโยบายทางเศรษฐกิจที่ทางรัฐบาลวางไว้แล้ว เพื่อความเจริญคนไทยในทางเศรษฐกิจสืบไป¹⁴⁶ 146

ข่าวการอนุญาตให้หลวงประดิษฐมูธรรมกลับประเทศทำความยินดีให้กับผู้ที่สนิทกับหลวงประดิษฐมูธรรม เช่น ชาวอยุธยาได้ออกมากล่าวแสดงความยินดีที่หลวงประดิษฐมูธรรมได้รับอนุญาตให้กลับประเทศพร้อมกับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอีกด้วย¹⁴⁷ นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ใช้นามว่า สุวรรณภูมิ ๗ แหลมทอง เล่นบทความชื่อ "ปรีดี พนมยงค์" กล่าวว่า ถ้าการเรียกหลวงประดิษฐมูธรรมกลับ^{สยาม}เป็นการแสดงว่า หลวงประดิษฐมูธรรมไม่มีความผิดฐานเป็นคอมมิวนิสต์ดังขอล่าหา ดังนั้นรัฐบาลจึงได้เรียกตัวให้กลับมารับราชการ ซึ่งข่าวนี้ทำความยินดีให้กับผู้รับทราบข่าว รวมทั้งหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ก็ได้แสดงการต้อนรับด้วยความยินดี¹⁴⁸

ในขณะที่หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ ประชาชนผู้สนิทกับการปกครองระบอบใหม่ แสดงความยินดีกับการกลับมาของหลวงประดิษฐมูธรรม แต่มีบางกลุ่มที่ไม่พอใจ แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงไม่พอพระทัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังความตอนหนึ่งว่า "การเรียกตัวหลวงประดิษฐกลับและตั้งเป็นรัฐมนตรีก็ย่อมอยู่ในความรับผิดชอบของนายกรัฐมนตรี ไม่ใช่ข้าพเจ้า เรียกให้กลับ"¹⁴⁹

¹⁴⁵ "ประชาชนชาติไทยต้องการตัวหลวงประดิษฐากลับมาประเทศสยาม," เฉลิมประเทศ (9 สิงหาคม 2476), หน้า 5.

¹⁴⁶ ประชาชาติ, 2 กันยายน 2476.

¹⁴⁷ ประชาชาติ, 5 กันยายน 2476.

¹⁴⁸ สุวรรณภูมิ ๗ แหลมทอง, "ปรีดี พนมยงค์", ไทยหนุ่ม (26 กันยายน 2476) หน้า 3, 5

¹⁴⁹ กจช. (2) สร 0201.73/1 หลวงประดิษฐมูธรรม (ยึดเส้นใต้ตามต้นฉบับ)

การกลับมาของหลวงประดิษฐมนูธรรม ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า รัฐบาลจะ
 ต่าเนินการปกครองประเทศไทยด้วยวิธีการคอมมิวนิสต์และถูกนำมาเป็นล่าเหตุหนึ่งทีกลับกฎ
 ภายใต้การนำของนายพลเอกพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช เรียกร้อง
 ให้รัฐบาลลาออกจนเกิดเป็นกรณีกบฏวรเดช ดังกล่าวไว้ในบทที่ 2

● ภายหลังจากปราบกบฏวรเดช 28 ตุลาคม พ.ศ. 2476 นายพันเอก
 พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีได้เล่นต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติไว้วางใจ
 แก่หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ที่ประชุมลงมติไว้วางใจเป็นเอกฉันท์
 หลวงประดิษฐมนูธรรมได้ปฏิญาณตนว่า "จะไม่ดำเนินวิธีการแบบคอมมิวนิสต์เป็นอันขาด"¹⁵⁰

16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้จัดตั้ง
 คณะรัฐบาลชุดใหม่ แต่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 มหาดไทย ซึ่งนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้ให้เหตุผลถึงล่าเหตุที่หลวงประดิษฐมนูธรรม
 ไม่เข้าร่วมรัฐบาลว่า ด้วยเกรงว่าจะนำความเสื่อมเสียมาสู่สภาผู้แทนราษฎรได้ เนื่องจากยังมี
 คนจำนวนมากยังเข้าใจผิดว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมจะเป็นคอมมิวนิสต์ จึงต้องการพิสูจน์ความ
 บริสุทธิ์ของตนเองเสียก่อน¹⁵¹ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อสอบสวนว่า
 หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ คณะกรรมการประกอบด้วย หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร
 วรวรณ พระยานรราชยุวัฒน์ พระยาตรีสังกร เซอร์โรเบิร์ต ฮอลแลนด์ และเมอร์ซี
 เออร์เกียอง ผลการสอบสวนเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 และ 12 มีนาคม พ.ศ. 2476
 คณะกรรมการสรุปผลการพิจารณาว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ นายพันเอก
 พระยาพลพลพยุหเสนาได้จัดงานรับขวัญหลวงประดิษฐมนูธรรมในวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2476¹⁵²
 ไทยใหม่ ฉบับ 16 มีนาคม พ.ศ. 2476 ได้เล่นบทความชื่อ "หลวงประดิษฐมนูธรรม" เพื่อเป็น
 การแสดงความยินดีต่อหลวงประดิษฐมนูธรรมที่พ้นจากข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์¹⁵³

150 รล 22/2476, 28 ตุลาคม 2476.

151 "คณะรัฐบาลปัจจุบัน", ประยาอย่าติ (25 ธันวาคม 2476), หน้า 5.

152 ประยาอย่าติ, 14 มีนาคม 2476.

153 "หลวงประดิษฐมนูธรรม", ไทยใหม่ (16 มีนาคม 2476), หน้า 6.

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผลการสอบสวนจะปรากฏว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม
 ไม่มีความผิดฐานเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้คนบางกลุ่มหมดความคลงใจ ดังจะ
 เห็นได้จากปัญหา เรื่องคอมมิวนิสต์ โขเ ชียลลิสต์ นำมาซึ่งความขัดแย้งที่ไม่อาจจะประณีประนอม
 ระหว่างคณะราษฎรและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จนนำไปสู่การสละราชสมบัติ
 ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 ดังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงเรื่องนี้
 ไว้ว่า " 4. พยายามระงับความไม่สงบต่าง ๆ โดยตัดต้นไฟ ซึ่งฉันเห็นว่ามิใช่ 2 อย่าง
 ดังนี้ ก. ความกลัวว่ารัฐบาลจะดำเนินโครงการเศรษฐกิจแบบ Socialist อย่างแรง ..."¹⁵⁴

ปัญหา เรื่องคอมมิวนิสต์นำความไม่สงบมาให้หลวงประดิษฐมนูธรรม
 เล่มอา เช่น มีผู้ใช้นามว่า นายตุลิต ได้เสนอบทความชื่อ "คอมมิวนิสต์" ในหนังสือพิมพ์ ดาวนคร
 ฉบับ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2478 โดยกล่าวว่า การเผยแพร่ของลัทธิคอมมิวนิสต์ได้แพร่ขยายมากกว่า
 3-4 ปี ที่ผ่านมา แสดงว่าล้มรรถภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปราบปราม ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบ
 คือ หลวงประดิษฐมนูธรรมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹⁵⁵ ซึ่ง เทียน ประทีปเล่น
 ผู้ร่วมสมัยของหลวงประดิษฐมนูธรรมและนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เล่าไว้ในหนังสือของเขา
 ว่า "มลทินกรณิคอมมิวนิสต์ยังคงฝังอยู่เหมือนรอยสักที่ยากจะลบ สื่อนให้หายไป"¹⁵⁶

ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ในประการแรกนั้นภาพลักษณ์ของคอมมิวนิสต์ เป็นอุปสรรค
 ที่จะทำให้หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่สามารถขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง คือ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
 ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเท่านั้น ก็ถูกฝ่ายนิยมเจ้านำไปกล่าวอ้างในการก่อความไม่สงบ กำหนดว่า
 หลวงประดิษฐมนูธรรมได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คณะราษฎร ไม่สามารถคาดการณ์ว่า จะมีผู้

¹⁵⁴ แถลงการณ์ เรื่องพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาประยาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสละราชสมบัติ (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2478), หน้า 152-156 (ขีดเส้นใต้
 ตามต้นฉบับ)

¹⁵⁵
 นายตุลิต "คอมมิวนิสต์," ดาวนคร (4 ตุลาคม 2478), หน้า 5 อ้างถึงใน กชช.
 (2) สร 0201.18.2/3 สำนักโฆษณาการ การคัดและตัดข่าวหนังสือพิมพ์

¹⁵⁶ ท. ประทีปเล่น , จอมพล ป. ชุนศึกผู้ไร้แผ่นดิน, หน้า 68.

ต่อต้านการปกครองระบอบใหม่ โดยนำปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์ที่มีมากล่าวอ้างในการต่อต้าน
หลวงประดิษฐมนูธรรมและการปกครองระบอบใหม่หรือไม่ ถึงแม้ว่าในขณะนั้นการปกครอง
ระบอบใหม่จะหันเล็งทิศทางและความมั่นคงพอสมควรก็ตาม ในประการที่สอง หลวงประดิษฐ
มนูธรรมขาดฐานอำนาจทางการเมืองและการทหาร กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2481 ทหารเป็น
กลุ่มพลังที่สำคัญในระบบการเมือง โดยเฉพาะในขณะนั้นการแพร่หลายของแนวคิด
ชาตินิยม-ทหารนิยม ทำให้ความเข้มแข็งของหลายฝ่ายมุ่งไปยังผู้นำทางการเมืองทหารมากกว่าผู้นำ
ทางพลเรือน

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กล่าวโดยสรุป การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงหลวงพิบูลสงคราม มีปัจจัยสนับสนุนหลายประการทั้งทางตรงและทางอ้อมคือ

ประการแรก ความสนับสนุนที่ได้จากการโน้มแน่วจิตใจของผู้ที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเป็น ความสนับสนุนที่ได้เนื่องมาจากการปฏิบัติงาน ตลอดจนความสามารถส่วนตัว การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม ทำให้เกิดการยอมรับผู้นำที่เป็นทหาร หรือการสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และ 2 ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้นำของ คณะราษฎร คือ นายพันเอกพระยาเทพพลพยุหเสนา หลวงประดิษฐมนูธรรม นายพันตำรวจเอก หลวงอดุลเตชะจรัส นายนาวาเอกหลวงคู่ภยลาศัย นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย นายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาลำสวัสดิ์ หลวงนฤเบศร์มาติต หลวงโกวิทอภัยวงศ์ เป็นต้น

ประการที่ 2 ความสนับสนุนที่ได้มาจากความเข้มแข็งแบบทหาร นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้แสดงความสามารถในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองหลายครั้ง เช่น การนำกำลังทหารก่อการรัฐประหาร เมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 หรือ การเป็นผู้อำนวยการกองผสมปราบกบฏบวรเดช ในปีเดียวกัน ทำให้ได้รับความนิยมในฐานะผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและการปกครองระบอบใหม่

ประการที่ 3 การเสื่อมถอยอำนาจของ คู่แข่งทางการเมือง อันเนื่องมาจากปัญหาบางประการ เช่น นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช ถูกหวาดระแวงจากสมาชิกคณะราษฎร เรื่องทำที่ต่อการปกครองระบอบใหม่ หรือ หลวงประดิษฐมนูธรรมมีปัญหาเกี่ยวกับการกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แม้ว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จากข้อกล่าวหาดังกล่าวดังกล่าว แต่ก็ไม่ทำให้บุคคลบางกลุ่มหมดสภาพกลางแคลงใจ

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น จึงทำให้ให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ที่มีความพร้อมในฐานะอำนาจทางการเมืองทหารและการเมือง มีความโดดเด่นเหนือกว่าผู้นำคณะราษฎร คนอื่น ๆ จนได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในที่สุด

บทที่ 5

บทสรุป

การปฏิรูปการปกครองประเทศของสยามในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และการเข้ามาของจักรวรรดินิยมตะวันตก ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนภายในสังคมสยาม ดังเช่นการเปิดกว้างของระบบการศึกษาแบบใหม่ การเกิดอาชีพใหม่ ๆ การปรับปรุงกองทัพให้ทันสมัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการรุกรานจากต่างประเทศและเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ เป็นต้น ด้วยการปรับเปลี่ยนทางสังคมดังกล่าว ประกอบกับในขณะเกิดคำนิยมในหมู่ชนชั้นกลางว่า อาชีพรับราชการทั้งทหารและพลเรือน เป็นอาชีพที่มีเกียรติ ดังนั้น ชนชั้นกลางที่มีฐานะดีจึงนิยมส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาระบบใหม่ เพื่อหนทางหนึ่งที่จะเข้าสู่ระบบราชการ อันเป็นการเลื่อนฐานะทางสังคม ด้วยเหตุดังกล่าว เมื่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามต้องการที่จะเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนนายร้อยทหารบก จึงได้รับการสนับสนุนจากบิดามารดาด้วยดี นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้ที่มีความสามารถทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากการเล่นโลโต้เป็นอันดับต้น ๆ ในขณะที่ยังเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก และเมื่อสามารถเล่นโลโต้เป็นที่ 1 เมื่อศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก จึงเป็นโอกาสให้ได้ไปศึกษาวิชาการทหารเพิ่มเติมยังประเทศฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2467 ที่เมืองที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้พบกับเพื่อนนักเรียนไทยอีก 6 ท่าน และได้ร่วมกันก่อตั้งคณะราษฎร ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบอบใหม่ยังไม่มีเสถียรภาพและความมั่นคงเพียงพอ และมีแนวโน้มที่แสดงว่ากลุ่มอนุรักษนิยมพยายามที่จะเป็นผู้นำในทางการเมืองแทนที่คณะราษฎร เช่น การปิดล้อมผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 คณะราษฎรพิจารณาว่าวิกฤตการณ์ทางการเมืองดังกล่าว เป็นอันตรายต่อการปกครองระบอบใหม่และคณะราษฎรเอง ด้วยเหตุดังกล่าว คณะราษฎรที่ประกอบไปด้วยทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ได้พร้อมใจกันก่อการรัฐประหาร และยึดอำนาจกลับคืนจากรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เพื่อดำเนินการให้มีการเปิดล้อมผู้แทนราษฎรและเพื่อให้นำรัฐธรรมนูญกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง

โดยนามแล้วผู้นำในการรัฐประหารครั้งนี้คือ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา แต่ทว่ากำลังที่สำคัญที่ทำให้การรัฐประหารประสบผลสำเร็จคือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทหารกลุ่มต่าง ๆ ทั้งฝ่ายที่ไม่พอใจต่อการปฏิรูปกองทัพอันเข้มงวดของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชและนายทหารของคณะราษฎรที่ยังหวาดระแวงการพยายามกลับมามีบทบาททางการเมืองการปกครองของกลุ่มอนุรักษนิยม จากกรณีที่นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มต่าง ๆ ให้ก่อการรัฐประหารเป็นผลสำเร็จนั้น ทำให้นายทหารท่านนี้ ตระหนักในพลังของกองทัพ และพลังอำนาจของตนเอง

กบฏบวรเดช ในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2476 โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และสมาชิกคณะราษฎร นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการกอง ผลสัมปราบกบฏ มีอำนาจบังคับบัญชาโดยเด็ดขาด นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ปราบปรามกบฏ ด้วยเข้มแข็งเด็ดขาด จนสามารถชนะฝ่ายกบฏได้ในที่สุด ในระหว่างนั้นหนังสือพิมพ์ได้รายงานว่ เกี่ยวกับกิจกรรมของทหารฝ่ายรัฐบาลในการปราบปรามกบฏ และมีการรายงานข่าวกิจกรรมของ นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามในเหตุการณ์ครั้งนี้ ทำให้ได้รับชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป จากวิกฤตการณ์ทางการเมืองดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดการยอมรับในหมู่ผู้นิยมการปกครอง ระบอบใหม่ว่า ทหารเป็นส่วนหนึ่งของประชาชน ทหารคือ ผู้พิทักษ์ชาติ รัฐธรรมนูญและการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย

ชื่อเสียงจากการปราบปรามกบฏบวรเดช ตลอดจนการเกิดการยอมรับผู้นำที่เป็นทหาร นำมาจะเป็นปัจจัยที่ทำให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามตระหนักว่าตนเองเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่นิยม การปกครองระบอบประชาธิปไตย และเมื่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงได้เริ่มเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม โดยมี วัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อฟื้นฟูเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของทหารที่ได้รับความกระทบกระเทือน เนื่องจากการปรับปรุงกองทัพของนายพันเอกพระยาทรงสุรเดชในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่ง เพื่อเตรียมรับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่จะเกิดขึ้น โดยการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยมทำควบคู่ไปกับการพัฒนากองทัพให้ทันสมัย และวิธีการ ในการเผยแพร่มีหลายรูปแบบ ทั้งสุนทรพจน์ของบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลและนายทหารของ กระทรวงกลาโหม การแสดงแสนยานุภาพของกองทัพต่อสาธารณชน การพิมพ์โปสเตอร์ แผ่นพับ ออกจำหน่าย ฯลฯ ด้วยการเผยแพร่ของแนวคิดดังกล่าว ทำให้กลุ่มชนต่าง ๆ ในสังคมตระหนัก ถึงประโยชน์ ความสำคัญ ความจำเป็นของทหารที่รับผิดชอบต่อชาติและประชาชนทั้งในยามสงบและในยาม สงคราม ผลจากการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม ทำให้เกิดความนิยมทหารและความนิยม

ในนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม อันเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองหลายครั้ง ทำให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามมีบทบาททางการเมือง และการทหารเหนือกว่าผู้นำคณะราษฎรคนอื่น ๆ เนื่องจากท่านผู้นี้ได้แสดงความสามารถในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ตลอดจนความสามารถเป็นผู้นำในยามวิกฤต

ประการต่อมาคือ ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้นำของคณะราษฎร ที่มีบทบาททางการเมืองขณะนั้น คือ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา หลวงประดิษฐมนูธรรม นายนาวาเอกหลวงคูชชีลาภัย นายนาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัย นายนาวาเอกหลวงธรรณาวาสวัสดิ์ หลวงโกวิทอภัยวงศ์ หลวงนฤเบศร์มณี และนายพันตำรวจเอกอดุลเดชจรีย์ ซึ่งนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้สังกัดกับกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน เหตุที่ผู้นำของคณะราษฎรที่ได้กล่าวนามมาแล้วข้างต้นให้ความสนับสนุนนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม นั้น เนื่องมาจากความเห็นพ้องกันเรื่องการปกครองระบอบใหม่ ความสัมพันธ์ส่วนตัว และบทเรียนที่ได้รับจากการที่นิยมมิให้บุคคลภายนอก คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งมีการปิดสภาผู้แทนราษฎร นั้นเป็นอันตรายต่อการปกครองระบอบใหม่ ดังนั้น การคัดเลือกนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมาจึงเป็นการคัดเลือกจากสมาชิกคณะราษฎรเท่านั้น ซึ่งถัดจากนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม นอกเหนือจากความสนับสนุนที่ได้รับจากสมาชิกคณะราษฎรแล้ว ความสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และ 2 การแพร่หลายของแนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยม บุคลิกภาพส่วนตัวของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองด้วยเช่นกัน

ประการสำคัญ การเสื่อมถอยอำนาจของคู่แข่งทางการเมือง เช่น นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชที่ถูกหวาดระแวงว่าจะให้การสนับสนุนกลุ่มอนุรักษนิยม จึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่นิยมการปกครองระบอบใหม่ ส่วนผู้นำคนสำคัญของคณะราษฎรอีกท่านหนึ่ง คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ผลการสอบสวนจะปรากฏว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม ไม่ได้มีความผิดตามข้อกล่าวหา แต่บุคคลบางกลุ่มยังคงหวาดระแวงอยู่เช่นเดิม ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม จึงมีความโดดเด่นกว่าผู้นำคณะราษฎร

ท่านอื่น ๆ ในเวลานั้น และได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481

เมื่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในระบอบแรก (พ.ศ. 2481-2484) ได้บริหารประเทศอย่างค่อนข้างราบรื่น ทั้งนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่าการสร้างความยอมรับและการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง และการทหารในขณะที่ท่านผู้นี้ยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะนโยบายสร้างชาติเพื่อเป็นอารยประเทศที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของประเทศ และมุ่งที่จะสร้างความเจริญทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เช่น การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม โดยการสนับสนุนคนไทยทุกประการให้เข้าไปควบคุมเศรษฐกิจของชาติ แทนที่ชาวต่างชาติ เป็นต้น นอกจากนี้แนวคิดชาตินิยม-ทหารนิยมที่ได้รับมรดกจากฐานไว้ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้มีความสำคัญมากขึ้น จนพัฒนาเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จาก การเรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2483 โดยมีกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มยุวชนทหาร ยุวนารี ร่วมเป็นกำลังที่สำคัญในเหตุการณ์ดังกล่าว

อย่างไรก็ตามสภาพการณ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป สยามเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้นำ คือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เห็นควรว่าจำเป็นต้องปกครองประเทศด้วยความเข้มแข็งแบบทหารและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติบังคับใช้หลายฉบับ ก่อให้เกิดความไม่พอใจทั่วไป โดยเฉพาะในหมู่ที่เกี่ยวกับการบริหารประเทศ เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ว่าการปกครองด้วยความเข้มแข็งเด็ดขาดแบบทหาร มีความสำคัญและความจำเป็นกับประเทศเพียงใด อันเป็นปัจจัยหน้าที่ทำให้พันเอกหลวงพิบูลสงครามต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติจัดสร้างเมืองหลวงใหม่ที่เพชรบูรณ์ และร่างพระราชบัญญัติจัดสร้างพุทธมณฑลที่สระบุรีไม่ผ่านการอนุมัติจากสภาผู้แทนราษฎร